

AGROTURYSTYKA

(Wybrane aspekty)

*Materiał pomocniczy
przeznaczony do samodzielnego studiowania przez studentów*

DR KAZIMIERZ CHYC

WARSZAWA 2014r

1. WSTĘP

Termin „agroturystyka” słusznie kojarzy się ze znacznie z szerszym pojęciem, jakim jest „turystyka”. Dlatego, zanim podejmiemy próbę zdefiniowania tego, czym jest agroturystyka, warto poświęcić nieco uwagi problemowi czym jest turystyka w ogóle. „Turystyka obejmuje ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, zawodowych lub innych nie dłużej niż przez rok bez przerwy, poza swoim codziennym otoczeniem, z wyłączeniem wyjazdów w których głównym celem jest działalność zarobkowa, wynagradzana w odwiedzanej miejscowości” - głosi definicja przyjęta przez Konwencję UN-WTO w Ottawie w 1993 roku.¹

Pamiętać należy, iż turystyka jest częścią szeroko rozumianej „kultury” a jej podmiotem zawsze pozostaje człowiek, który dysponując „czasem wolnym” pokonuje daną przestrzeń, a następnie wraca do swojego stałego miejsca zamieszkania. W polskiej literaturze przedmiotu, najbardziej uniwersalną definicję turystyki zaproponował nestor teorii turystyki, Profesor Uniwersytetu Warszawskiego - Krzysztof Przeclawski zdaniem którego „...w szerokim znaczeniu turystyka jest to całokształt zjawisk ruchliwości przestrzennej, związanych z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia oraz wejściem w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym (przyrodniczym, kulturowym, bądź społecznym)”². Tenże autor podkreśla także, że „turystyka jest jednocześnie zjawiskiem psychologicznym, społecznym, ekonomicznym, przestrzennym oraz kulturowym”. Z punktu widzenia ekonomii np. (...) „mianem turystyki można także określić podróżowanie w celach handlowych i biznesowych. Osoby, podróżujące w tych celach, korzystają bowiem z lokalnej oferty tak samo, jak inni turyści i jako takie wzmagają popyt na miejscowych rynkach usług turystycznych”³. Nic więc dziwnego, iż z kolei, Komisja ds. Statystyki ONZ przyjęła w 1993 r. definicję turystyki, w której określa się ją jako „ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż przez rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem”⁴. Nie wnikając głębiej w kwestie definicji związanych z pojęciem turystyka warto jednak przypatrzeć się przedstawionemu poniżej schematowi, na którym przedstawione zostały konstytutywne elementy, stanowiące podstawę struktury zjawiska turystyki.

Schemat nr 1. Strukturalne ujęcie pojęcia „turystyka”

Źródło: Opracowanie Autora

Turystyka jest zjawiskiem wielowymiarowym i dotyczy zjawisk nie tylko ze sfery cywilizacyjno-kulturowej, lecz także ekonomii, polityki, aktywności społecznej itp. Jednocześnie, chociaż jest dziedziną gospodarki, ma wpływ na rozwój osobowości człowieka, przez co odnosząc się do jego potrzeb pozaekonomicznych, wiąże się także ze sferą kultury danego społeczeństwa⁵.

¹ Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO, ONZ-WTO, Warszawa 1995, s. 5

² K. Przeclawski: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. Kraków, Wydawnictwo Albis, 1997, s. 31.

³ S. Wodejko: *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*. Warszawa, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, 1998, s. 11

⁴ Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO. Warszawa, ONZ-WTO, 1995, s. 3

⁵ Szubert-Zarzewny U., *Turystyka w rozwoju gospodarczym Polski*, „Edukacja”, Wrocław 2002; patrz także: Kurek W., (red.) *Turystyka*, WN PWN, Warszawa 2008, s. 17

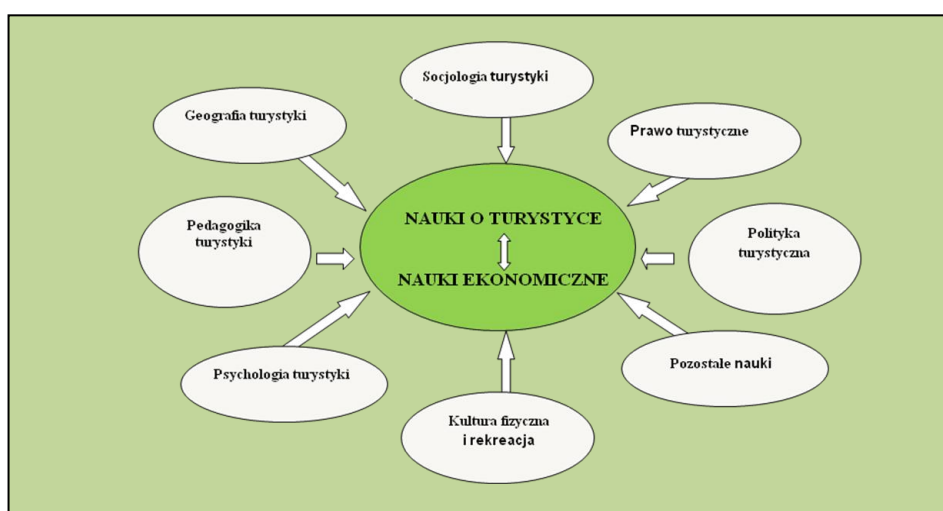
Ujmując nieco inaczej, turystyka jest zjawiskiem złożonym i wielopłaszczyznowym, obejmującym wiele dziedzin życia poszczególnych osób i zbiorowości ludzkich i można ją rozpatrywać w kilku aspektach:

- jako zjawisko psychologiczne, odnoszące się do człowieka (potrzeby, motywy, cele, wyobrażenia, zachowania, przeżycia);
- jako zjawisko kulturowe, ponieważ jest funkcją turystyki, w turystyce dochodzi do interakcji kulturowej;
- jako zjawisko społeczne, obejmujące relacje interpersonalne, styczności społeczne i wynikające z tego skutki dla stron kontaktu;
- jako zjawisko przestrzenne, obejmujące zagospodarowanie turystyczne i przestrzenny charakter migracji turystycznych determinujących określone zmiany w przestrzeni geograficznej;
- jako zjawisko ekonomiczne, w którym dochodzi do kontaktu między wytwórcą a odbiorcą dóbr turystycznych, co powoduje określone skutki ekonomiczne.

Bezpośredni udział turystyki w tworzeniu PKB w skali świata wynosi około 1,85 bln USD, szacunki na rok 2021 wynoszą 2,86 bln. Uwzględniając efekt mnożnikowy, cała gospodarka turystyczna wytworzy około 5,91 bln USD, co stanowić będzie 9,6% światowego PKB⁶. Już w 2012 roku odnotowano 1 miliarda wyjazdów turystycznych, co przyniosło ponad 1 000 miliardów USD dochodów.

Wreszcie, turystyka stanowi dyscyplinę wiedzy komplementarną wobec innych dyscyplin naukowych. W II połowie XX wieku stała się ona przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin naukowych - m.in. socjologów, ekonomistów, filozofów, antropologów, geografów - ze względu na jego znaczące konsekwencje społeczne, ekonomiczne, kulturowe czy polityczne. Wieloletnie badania nad turystyką prowadzone przez przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych powodowały stałe pomnażanie dorobku teoretycznego. Teorie sformułowane przez badaczy społecznych stanowią odzwierciedlenie różnych punktów widzenia na turystykę i odnoszą się do poszczególnych zakresów prowadzonych przez nich badań. Różnorodność poglądów na temat turystyki - zarówno socjologów, jak i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych - wynika z wieloaspektowości tego zjawiska i skutkuje zarówno pluralizmem definicji, jak i współzależnością koncepcji teoretycznych⁷.

Schemat nr 2. **Relacje nauki o turystyce a innymi dziedzinami nauk**

⁶ WTTC: *Travel and tourism economic impact*, 2011.

⁷ Patrz między innymi: Gulda M., *Socjologia. Wprowadzenie do socjologii turystyki*, Gdańsk 2009; Podemski K., *Socjologia podróży*, Poznań 2005; Przeclawski K., *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, Kraków 2004; Mac Cannel D., *Turysta. Nowa teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 2002; Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., *Geografia turystyki Polski*, Warszawa 2002; Panasiuk A., *Ekonomika turystyki*, PWN, Warszawa 2007

Ujmując nieco inaczej, turystyka jest interdyscyplinarną dziedziną wiedzy. Jej obszar problemowy charakteryzuje się zintegrowaną różnorodnością. Z kolei jej różnorodność jako dziedziny wiedzy jest kształtowana przez metodologie i rozwiązania teoretyczne właściwe dla odmiennych dyscyplin naukowych, których przedmiotem badań bywają zjawiska turystyczne.

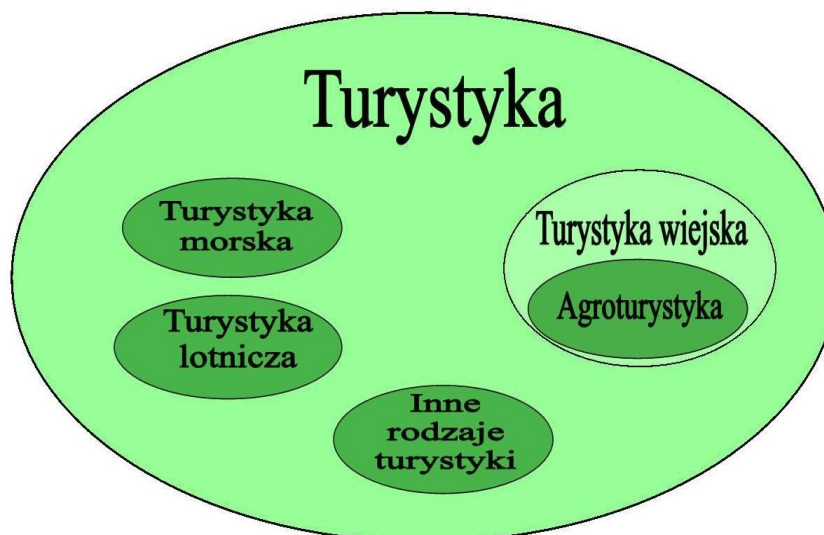
WIĘCEJ - POZYCJE LITERATURY REKOMENDOWANE DO SAMODZIELNEGO STUDIOWANIA :

1. Alejziak W., *Podstawowe paradygmaty i podejścia badawcze w studiach nad turystyką*, [w:] G. Gołębski (red.), *Nowe trendy rozwoju turystyki*, Wyd. PWSZ, Sulechów 2008, s. 13–25.
2. Butowski L., *Turystyka jako dyscyplina nauki*, „Turizm”, nr 21/1–2, / 2011 r., s. 17-24
3. *Czy turystyka jest dyscypliną naukową?* (w) „Turystyka Kulturowa”, Nr 4/2014, (kwiecień 2014), s. 77- 96.
4. Mazurkiewicz L., *O przedmiocie turystyki i rekreacji*, „Turystyka i Rekreacja”, t. 5, AWF Warszawa 2009, s. 80–91.

2. „TURYSTYKA”, „TURYSTYKA WIEJSKA” A „AGROTURYSTYKA” - UWAGI O KATEGORIACH.

Spośród trzech powyżej wymienionych terminów najszerszym pod względem treści jest *turystyka*. Z kolei, *turystyka wiejska* stanowi kategorię rodzajową turystyki wespół z innymi rodzajami turystyki w zależności od przyjętego kryterium⁸. Natomiast *agroturystyka* jest znacznie węższym pod względem treści pojęciem od dwóch poprzednich. Jest ona specyficznym rodzajem turystyki wchodzącym w skład turystyki wiejskiej, a wraz z nią stanowi element rodzajowy turystyki. To co łączy te trzy rodzaje turystyki, to między innymi przestrzeń społeczno-kulturowa, a zarazem geograficzno-przyrodnicza charakterystyczna dla środowiska wiejskiego.

Schemat nr 3. Usytuowanie agroturystyki w strukturze turystyki (wg. kryterium przestrzeni)

Źródło: Opracowanie Autora

Agroturystyka jest szczególnym rodzajem turystyki sezonowej, czyli głównie wakacyjnej wykorzystującej gospodarstwa wiejskie, zwłaszcza w okresie letnim i jesiennym. Przybiera ona różne formy, ale zawsze obejmuje zakwaterowanie, a często również inne usługi. Zakwaterowanie z obsługą umiejscowione jest bezpośrednio w gospodarstwie agroturystycznym zlokalizowanym na wsi. Możliwe jest także zakwaterowanie z własną obsługą w najbliższym otoczeniu gospodarstwa wiejskiego lub na terenach należących

⁸ Patrz: Adrian Przemysław Lubowiecki-Vikuk, Małgorzata Paczyńska-Jędrycka, *Współczesne tendencje w rozwoju form rekreacyjnych i turystycznych*, „Bogucki Wydawnictwo Naukowe”, Poznań 2010, s.22-23.

do tegoż gospodarstwa, np. w domkach, na polach kempingowych oraz namiotowych. Jest wówczas także formą turystyki wiejskiej w szerszym znaczeniu.⁹ Chodzi tu głównie o turystykę wiejską, inaczej ujmując – turystykę wakacyjną skoncentrowaną na obszarach wiejskich, często utożsamianą z agroturystyką. Tymczasem turystyka wiejska jest pojęciem szerszym i obejmuje także rozwój szlaków turystycznych, miejsc na pikniki, centrów informacyjnych, muzeów rolniczych i folklorystycznych oraz innych instytucji związanych ze środowiskiem wiejskim.¹⁰

Rozróżnienie agroturystyki i turystyki wiejskiej pozwala uporządkować wiele problemów związanych z turystyką w tym środowisku. Jeżeli agroturystyka wymaga „jedynie” przygotowania samej kwatery i ewentualnie pewnego zakresu usług realizowanych przez gospodarstwo rolne na rzecz przyszłych turystów, to turystyka wiejska związana jest z rozbudową czy wręcz budową od podstaw całej infrastruktury technicznej, ekonomicznej i społecznej, skoncentrowanej na obszarach wiejskich.

Agroturystykę można więc traktować jako bieżącą odpowiedź poszczególnych gospodarstw rolnych na specyficzne potrzeby rynku. Innymi słowy popyt na takie usługi oddziałuje bezpośrednio na ich powstawanie oraz aktywną promocję. Inaczej jest w przypadku turystyki wiejskiej. Staje się ona jednym z narzędzi restrukturyzacji i modernizacji regionów o podupadłym i zacofanym rolnictwie. Jej celem nie jest więc (jak w przypadku agroturystyki) zaspokajanie bieżących potrzeb rynku, lecz przebudowa struktury gospodarczej wsi, jej dywersyfikacja. Dlatego w programach restrukturyzacyjnych gmin turystyka wiejska zajmuje poczesne, obok agroturystyki miejsce. Tworzenie turystyki wiejskiej jest działaniem długofalowym. Pociąga za sobą konieczność uruchomienia, na przestrzeni wielu lat, często dużych środków finansowych. Jeżeli więc efekty poczynań agroturystycznych mają charakter spektakularny, są widoczne niemal natychmiast, to działania w zakresie turystyki wiejskiej mogą się uwidocznic dopiero po kilku czy kilkunastu latach, niemniej pomiędzy tymi pojęciami istnieje sprzężenie zwrotne. Gospodarstwa agroturystyczne zmieniają turystyczne oblicze wsi i odwrotnie, turystyka wiejska rozszerza pole działania i możliwości tych pierwszych.

W odniesieniu do praktycznych działań w zakresie agroturystyki, to w zasadzie nie różni się jej od innych form turystyki na wsi. Pod pojęciem agroturystyka, rzadziej turystyka wiejska, kryją się wszelkie formy turystyki kojarzonej ze środowiskiem wiejskim, zwłaszcza wtedy, kiedy stanowi ona ogniwo polityki regionalnej. Jednocześnie w literaturze coraz częściej podkreśla się związek turystyki z ekologią i humanistyką, stąd różne odmiany, tzw. turystyki alternatywnej, która funkcjonuje pod takimi określeniami jak: turystyka zielona, defensywna, zorientowana ku naturze, łagodna, delikatna, ekologiczna, prosta, wiejska, agrarna, farmerska czy dyskretna.¹¹

W literaturze przedmiotu wyróżnia się trzy podstawowe rodzaje agroturystyki:

- *turystykę na terenach wiejskich*, rozumianą jako wszelkie formy rekreacji w rejonie niezurbanizowanym,
- *turystykę związaną z rolnictwem*, gdzie poza produktem turystycznym oferuje się możliwości poznawania specyfiki zawodu rolnika łącznie z wykonywaniem pewnych funkcji produkcyjnych,
- *turystykę wiejską* z uwzględnieniem elementów kultury lokalnej i formami integracji ze społecznością obszarów wiejskich¹².

⁹ S. Medlik, *Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 110

¹⁰ S. Medlik, *Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 209

¹¹ A. Bieńkowski, *Turystyka jako forma wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*, *Gospodarka w Praktyce i Teorii* Nr 1(8)2001, s. 108

¹² Patrz: G. Spychalski, *Agroturystyka jako element przedsiębiorczości pozarolniczej na obszarach wiejskich*, [w:] L. Pałasz (red.), *Agrobiznes – pozarolnicze przedsięwzięcia gospodarcze na obszarach wiejskich*, Wyd. AR w Szczecinie, Szczecin 1998, s. 246.

W ujęciu funkcjonalnym agroturystykę można postrzegać w dwojaki sposób. Dla usługobiorcy (o określonych cechach społeczno-psychologicznych, najczęściej mieszkańców dużych aglomeracji) stanowi ona alternatywną dla turystyki masowej formę spędzania czasu wolnego¹³. Bezpośredni kontakt z naturalnym środowiskiem stwarza możliwości ruchu i odpoczynku w warunkach ciszy, spokoju i czystego powietrza. Poza tym umożliwia poznanie walorów zróżnicowanych form środowiska naturalnego oraz tradycji i kultury danego regionu.

Niezwykle ważne w ofercie agroturystycznej są także takie elementy, jak: dobre pomieszczenie, wyżywienie i możliwość zabezpieczenia usług towarzyszących. Rozwój turystyki na obszarach wiejskich prowadzi do rozwoju działalności komplementarnych lub uzupełniających tę formę, które są związane z zaspokojeniem potrzeb ekonomicznych, społecznych i poznawczych turystów, np. drobnych usług, gastronomii, usług związanych z rekreacją (np. korty tenisowe, siłownie itp.), a także z innymi formami spędzania wolnego czasu (np. klubokawiarnie, mini-kina itp.)¹⁴.

Nakłady finansowe, potrzebne na uruchomienie agrobiznesu, należą do jednej z najtańszych form inwestowania kapitału¹⁵. Aby przedsięwzięcie było zyskowne, musi zawierać w swojej ofercie jakąś specjalność, odróżniającą je od innych ofert tego typu. Owa specjalność powinna być związana z określonym regionem oraz z potencjalnymi możliwościami danego gospodarstwa; może to być np. organizowanie zielonych szkół, rajdów konnych, hipoterapii itp.

Współczesna agroturystyka, to nie tylko spektakularne walory widokowe. Jest ona bowiem, z jednej strony, atrakcją estetyczno-rekreacyjną, - z drugiej natomiast - stanowi część przestrzeni ekonomiczno-gospodarczej wsi, która obok produkcji żywności oferuje cały zestaw usług turystycznych oraz komplementarnych. Co więcej - uwolniła ona turystykę od wielkich i wyspecjalizowanych miejscowości turystycznych na rzecz małych wsi i miasteczek, zyskując prawdziwie wiejski charakter. W rezultacie, turystyka wiejska zyskuje dwie inne, nowe charakterystyczne cechy, a mianowicie:

- a) staje się ona powszechnym zajęciem, mieszkańców wsi, co ma znaczenie dla szczególnie ważnego problemu we współczesnej gospodarce a mianowicie bezrobocia,
- b) przybiera swoiście demokratyczny charakter, ponieważ wszyscy mogą w niej uczestniczyć. Wprawdzie częściej jest to forma wypoczynku ludzi względnie wykształconych i zamożnych, ale jest ona dostępna także dla wszystkich pozostałych osiągających nawet przeciętne zarobki.

Działalność agroturystyczna w zasadzie winna być realizowana w gospodarstwie domowym i rolnym rodziny właściciela oraz w ich otoczeniu przyrodniczo kulturowym i społecznym – dla gości, którzy chcą być z nimi, poznawać ich życie, zakresy zainteresowań, troski i kłopoty, obowiązki i pracę, w miarę chęci i możliwości współuczestniczyć w ich wypełnianiu, a równocześnie odpoczywać, poprawiać kondycję fizyczną i psychiczną, korzystać z dostępnych walorów gospodarstwa i otoczenia oraz przygotowywanych atrakcji i ofert, a przy tym mieszkać w warunkach o odpowiednim standardzie, w którym można przygotowywać posiłki EKO, żyć w czystym, chronionym środowisku, mieć zapewnione bezpieczeństwo zdrowotne i prawne.

Specyfika działalności agroturystycznej i jej inność, w porównaniu do turystyki „hotelowej” czy „masowej”, powoduje wzajemne przenikanie różnych płaszczyzn w kontaktach gospodarze – goście, związanych z funkcjonowaniem wiejskiego gospodarstwa domowego i rolnego, w których funkcje społeczno-

¹³ G. Sikorska, W. Kojaszczak, *Kwatera agroturystyczna. Praktyczny poradnik*, Wyd. Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, Warszawa 2000, s. 12.

¹⁴ Por. K. Sieradzka, *Agroturystyka jako forma przedsiębiorczości na terenach wiejskich w Polsce*, [w:] *Zarządzanie wiedzą w agrobiznesie w warunkach polskiego członkostwa w Unii Europejskiej*, Wyd. SGGW, Warszawa 2005, s. 640.

¹⁵ Patrz: R. Tchorz, *Agroturystyka jako nowa forma agrobiznesu*, [w:] S. Urban, *Agrobiznes szansą rozwoju wsi i rolnictwa*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 1996, s. 137.

kulturowe, wychowawcze, organizacyjno gospodarskie, produkcyjno-technologiczne, żywieniowo-konsumpcyjne oraz ekonomiczne muszą ze sobą współgrać, przy zachowaniu własnej tożsamości i stylu bycia gospodarzy i gości, normalnie przebiegających procesach życiowych i produkcyjnych, bez sztucznego windowania, przy orientacji proekologicznej i rekreacji gości¹⁶. Przebywanie agroturystów (usługobiorców) działalności agroturystycznej, jako „gości” w stosunku do gospodarzy, ich rodziny, domu i otoczenia - zagrody i gospodarstwa rolnego, z ich atrybutami wypoczynkowo produkcyjnymi i przyrodniczo-krajobrazowymi, zwierzętami domowymi i gospodarskimi, ogrodem, polem, łąkami, lasem itp. oraz określonym systemem pracy i życia - „stwarza szczególny układ socjopsychologicznych związków, wymuszając otwarcie się całej rodziny gospodarzy i tego, czym dysponują, jako oferty pobytowej dla gości”¹⁷.

Zarówno turystyka wiejska, jak i agroturystyka przyczynia się także do rozwoju infrastruktury wsi, powodując zmiany kulturowe i gospodarcze oraz pobudzając rozwój budownictwa. Same obszary wiejskie podlegają tym samym złożonemu procesowi zmian. Nie są to już tradycyjne, kulturowo względnie hermetyczne oraz samowystarczalne społeczności. Wpływ na powyższe mają niewątpliwie czynniki zewnętrzne, a mianowicie rozwój transportu oraz telekomunikacji oraz związane z tym nastawienie rynku wobec produktów wytwarzanych na wsi, wśród których znaczące miejsce obok folkloru i żywności zdobywa produkt agroturystyczny. Zwiększa się także dynamika mobilności przestrzennej samych mieszkańców wsi. Wszystkie te czynniki powodują, iż turystyka wiejska staje się działalnością złożoną i wieloaspektową. Wprawdzie jej początki oparte były głównie na wykorzystaniu gospodarstw wiejskich - czyli o agroturystyce, to obecnie jest ona znacząco zróżnicowana.

Do turystyki wiejskiej zaliczyć zatem należy nie tylko agroturystykę zlokalizowaną głównie w gospodarstwach wiejskich, ale i jednocześnie również specjalistyczne wakacje przyrodnicze, ekoturystykę, turystykę pieszą, wspinaczkową, rowerową i wakacje w siodle, turystykę sportową i zdrowotną, myślistwo, wędkarstwo, turystykę edukacyjną, krajoznawstwo, turystykę etniczną¹⁸ itp.

Reasumując, agroturystyka jest rodzajem turystyki alternatywnej wobec turystyki, a zarazem komplementarną albowiem jest jej integralną częścią oferującą pobyty u rodzin wiejskich prowadzących gospodarstwa rolne oraz zróżnicowane możliwości rekreacji w oparciu o specyficzne walory obszarów wiejskich.¹⁹ Czynniki, które sprawiają, iż agroturystyka stanowi unikalny segment współczesnej turystyki, zasadniczo odmienny od różnych odmian tzw. turystyki masowej, to między innymi:

- *specyfika pobytu w rodzinnym gospodarstwie rolnym*, umożliwiającego bezpośrednie kontakty z gospodarzami, zwierzętami domowymi, poznanie działalności produkcyjnej rolników, ich stylu życia i pracy, korzystanie ze świeżej, zdrowej żywności;
- *charakter życia wiejskiego* – różnorodne i równocześnie niepowtarzalne rodzaje wiejskich zajęć i infrastruktury;
- *bliska natury przestrzeń*, umożliwiająca bezpośredni kontakt z naturalnym środowiskiem przyrodniczym, poznanie dziedzictwa kultury materialnej i duchowej, uprawianie różnorodnych form rekreacji z dala od tłumów, w ciszy i spokoju;
- *gościnni mieszkańcy* sprawiający, że turyści traktowani są nie jako anonimowi osobnicy, lecz jako ich goście, którzy jednocześnie, poprzez osobiste kontakty, odnoszą się z szacunkiem do systemu wartości gospodarzy.

¹⁶ Ibidem, s. 33.

¹⁷ G. Sikorska, W. Kajszczyk, *Kwatera agroturystyczna ...*, s. 12.

¹⁸ Patrz: J. Majewski, B. Lane, *Turystyka wiejska i rozwój lokalny*, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa 2003, s. 31-33.

¹⁹ Por. L. Strzembicki, E. Kmita, *Agroturystyka – formą przedsiębiorczości ludności rolniczej w Polsce, /w:/ Alternatywne źródła dochodów ludności wiejskiej*, Biuletyn regionalny Zakładu Doradztwa Rolniczego nr 309, Akademia Rolnicza w Krakowie, 1994,

Agroturystyka oferuje zindywidualizowane formy wypoczynku, adresowane przede wszystkim do turystów indywidualnych, rodzin lub małych grup turystycznych. Nie wymaga rozbudowanej bazy noclegowej bądź żywieniowej; może z powodzeniem rozwijać się w oparciu o istniejące zasoby mieszkaniowe gospodarstw rolnych, niewykorzystane obiekty inwentarskie oraz przestrzeń rekreacyjną w obrębie gospodarstwa – oczywiście po dokonaniu niezbędnych prac adaptacyjnych, mających na celu uzyskanie pożądanego przez turystów standardu pobytu zarówno w miejscu zakwaterowania jak i w jego bezpośrednim otoczeniu. Wreszcie, agroturystyka, to nie tylko zróżnicowane możliwości zakwaterowania, wyżywienia i przebywania w obrębie gospodarstwa rolnika. Zdecydowana większość potencjalnych nabywców usług agroturystycznych oczekuje także różnorodnych propozycji spędzania czasu wolnego w obrębie danej wsi, gminy czy regionu - dla realizacji między innymi potrzeb odnowy sił fizycznych i psychicznych, kulturowych czy interpersonalnych. Spełnienie tych oczekiwań wymaga zgromadzenia wszystkich podstawowych składników („surowców”) i stworzenia z nich poprzez zintegrowane, planowe działania członków wiejskiej społeczności oraz umiejętne zarządzanie - wszechstronnej oferty wypoczynku wychodzącej naprzeciw oczekiwaniom turystów.

WIĘCEJ - PATRZ POZYCJE LITERATURY REKOMENDOWANE DO SAMODZIELNEGO STUDIOWANIA :

1. Drzewiecki M., *Pojęcie turystyki wiejskiej*, „Turizm” 1998, z. 1.
2. Kmita E., *Rola agroturystyki w przemianach społeczno-gospodarczych na wsi*. [w:] *Doradztwo rolnicze a kształtowanie się przedsiębiorczości rolników*. Red. naukowa I. Sikorska-Wolak. Wydaw. SGGW, Warszawa 1995, s. 74.
3. Perepeczko B., *Przeszłość i przyszłość turystyki wiejskiej w polskim rozwoju lokalnym*. [w:] *Turystyka w rozwoju lokalnym*. Red. naukowa I. Sikorska-Wolak. Wydaw. SGGW, Warszawa 2004
4. Sznajder M., Przezbórska L., *Agroturystyka*, PWE, Warszawa 2006.

3. HISTORYCZNY ASPEKT ROZWOJU AGROTURYSTYKI W POLSCE.

Zarówno *turystyka wiejska*, jak i *agroturystyka* w Polsce mają bogate tradycje. Pierwsze ślady tego zjawiska sięgają początków XIX wieku. Znane były już wówczas takie terminy jak „wczasy na wsi”, „wsielotniskowe” lub też „wczasy pod gruszą”. Ślady wykorzystania wsi w celach wypoczynkowych przez mieszkańców można odnaleźć w XIX-wiecznym regionalistycznym ruchu, który głosił wszelkie formy lokalnych inicjatyw kulturalnych i gospodarczych. Z postulatami występowałi również XIX-wieczni lekarze społecznicy, tzw. „higieniści”²⁰, próbujący przeciwstawić się negatywnym aspektom urbanizacji, szczególnie niezdrowym warunkom życia wielkich miast takich jak Warszawa, Kraków, Lwów. Naprzeciw tym dążeniom wychodzą ambicje kapitalistycznego mieszczaństwa, chcącego dorównać przynajmniej w części bogatej burżuazji i sferom ziemiańskim, które w początkach XIX wieku udawały się zwykle do różnych zagranicznych uzdrowisk i kąpielisk. W tak dogodnej atmosferze wyjazdy na letniska stały się przed I wojną światową bardzo popularne i modne. Wtedy też zaczęła się kariera podmiejskich wsi. Miejscem wypoczynku były domy rolników oraz specjalnie budowane przez bogatszych mieszczan domy letnie. Budowano je na działkach gospodarzy, czasami zawierając z nimi układy finansowe, które polegały na wspólnej budowie budynku, który był pomocny gospodarzom i letnikom. Jednak nie zawsze było to możliwe, z powodu dużej koncentracji zabudowy brakowało jeszcze ściśle określonych miejsc wspomnianych turystycznych osiedli.

W II połowie XIX wieku rysownik M.E. Andriolli w podwarszawskim Świdrze zwrócił uwagę na atrakcyjny krajobraz nadwiślański i dobre warunki zdrowotne. W celu budowy letniska zakupił on znaczne obszary leśne oraz podzielił je na części. Ludność miejscowa oraz obrotni przedsiębiorcy warszawscy zachęteni dobrym „przykładem zaczęli budować większe domy i wynajmować je letnikom”²¹.

²⁰ Patrz: M. Drzewiecki, *Podstawy agroturystyki ...*, s. 79.

²¹ M. Drzewiecki, *Agroturystyka*, Instytut Wydawniczy „Świadectwo”, Bydgoszcz 1997, s. 23.

W okresie międzywojennym w latach 30. tradycje ruchu letniskowego zaczęły dawać korzyści, przyjmując formy zorganizowane. Dość szeroki zakres uprawnień organów samorządowych oraz burzliwy rozwój instytucji społecznych i gospodarczych umożliwiał popieranie organizacji letnisk. Czynniki te oddziaływały silnie także na Wybrzeżu, zwłaszcza w atmosferze szerokiej propagandy spraw morza uprawianej przez Ligę Morską i Kolonialną i autentycznego szerokiego zainteresowania nimi społeczeństwa polskiego. Z inicjatywy prorządowej Ligi Popierania Turystyki rozwojem wsi letniskowych zajęły się samorządy lokalne. Usiłowano zatem działać pobudzająco w kierunku budowy domów z przeznaczeniem ich części na wynajem kwater prywatnych i poprawy stanu sanitarnego wsi. W tymże czasie w różnych regionach pojawiły się także lokalne organizacje koordynujące podobną działalność; w 1936 r. np. powstał Krakowski Związek Letniskowy reprezentujący interesy 300 miejscowości, rok później Wojewódzki Związek Międzykomunalny „Karpaty Wschodnie” w Stanisławowie oraz Komisja Letniskowa Powiatów i Gmin Województwa Tarnopolskiego oraz Związek Letniskowy „Bieszczady” z siedzibą we Lwowie. W 1937 roku Związek Powiatów Rzeczypospolitej Polskiej wydał broszurę pt. „Jak urządzić letnisko”²². W skali kraju na obszarach województw znajdujących się obecnie w granicach Polski już w 1936 roku działały 792 letniska, w których przebywało 209 065 osób. W 1938 roku w letniskach podwarszawskich przebywało już 18,3% ogółu wypoczywających w Polsce.

Po II wojnie światowej możliwość organizacji tzw. „wczasów pod gruszą” w budynkach rolników indywidualnych i w poszczególnych wsiach powstała dopiero w 1957 roku, po kolejnej zmianie ekipy partyjno-rządowej na nową, bardziej przychylną gospodarce prywatnej. Powołana jeszcze w 1937 roku Spółdzielnia Turystyczna „Gromada”, działająca dla potrzeb środowiska wiejskiego, za jedno ze swych zadań statutowych miała organizację wczasów na wsi dla ludności miasta. Dlatego też po reaktywowaniu Spółdzielni w 1957 roku przystąpiono do organizacji wsi letniskowych w formie tzw. „wczasów pod gruszą”²³.

W pierwszych latach prowadzonych akcji letniskowych przedmiotem zainteresowania były atrakcyjne miejscowości nadmorskie, w górach i na podgórzu oraz wsie mazurskie. Następnie silne zapotrzebowanie społeczne na ten typ wypoczynku spowodowało rozszerzenie zarówno grona organizatorów wypoczynku, jak i liczby miejscowości. Poza renomowanymi, znanymi od lat wsiami o funkcjach turystycznych, „wczasy pod gruszą” objęły miejscowości mniej znane, ale często bardzo poszukiwane ze względu na walory przyrodnicze lub ekonomiczne, a zwłaszcza autentyczne, czysto rolnicze i tradycyjne wioski góralskie, rybackie czy położone nad jeziorami.

W II połowie XX wieku obserwować można było rozwój nowo powstałej, atrakcyjnej dla mieszkańców jak i uczestników turystyki wiejskiej – agroturystyki²⁴. Pierwsze zorganizowane wczasy letniskowe datujemy na 1959 rok w Krynicy, w 1960 r. w Muszynie, a już od 1962 r. zaczęła się stała działalność letniskowa w rejonie Borów Tucholskich. Do połowy lat 60. ubiegłego stulecia w organizacji letnisk dominowały regiony górskie i nadmorskie. Nieco później oddział FWP w Olsztynie wprowadził tę formę wczasów na Pojezierzu Olsztyńskim i Suwalskim.

W latach 70. nowym terenem ekspansji letnisk stały się Bieszczady, gdzie organizację wynajmu wiejskich kwater prywatnych rozpoczęto najpóźniej z uwagi na zniszczenie i wyludnienie wsi. Wówczas, pomimo licznych przeszkód turystyka wiejska oraz agroturystyka stała się rozpowszechnioną dziedziną społecznych usług osobistych. Sprzyjał temu między innymi istotny czynnik polityczny, a mianowicie, „odwilż „polityczno-gospodarcza, która umożliwiła odpłatne wynajmowanie kwater w budynkach prywatnych. Ówczesne władze dostrzegły bowiem korzyści ekonomiczne, jakie płynęły z rozwoju agroturystyki, w postaci dodatkowych zarobków dla rolników i taniego wypoczynku dla ludności miejskiej²⁵.

²² Patrz: M. Drzewiecki, *Podstawy agroturystyki ...*, s. 79-80.

²³ Ibidem, s. 80.

²⁴ Szerzej: M. Drzewiecki, *Pojęcie turystyki wiejskiej*, „Turizm” 1998, z. 1, s. 25.

²⁵ M. Sznajder, L. Przezbórska, *Agroturystyka ...*, s. 15.

Jednakże w 1975 roku, w każdym z nowo ustanowionym województwie powołano Wojewódzkie Przedsiębiorstwa Turystyczne, co skutkowało między innymi, zmonopolizowaniem przez te organizacje obowiązkowego pośrednictwa w wynajmie kwater prywatnych na wsi i wynikającym stąd wyższym obciążeniem podatkowym gospodarstw agroturystycznych i nie tylko. Stanowiło to mechanizm hamujący rozwój turystyki wiejskiej. Po wprowadzeniu stanu wojennego i wkrótce po jego uchyleniu liczne restrykcje administracyjne i ogromne trudności gospodarcze, a także zubożenie społeczeństwa także nie sprzyjały odbudowie turystyki na wsi. Powstał wówczas tzw. „czarny rynek” dla kwater prywatnych, w tym kwater wiejskich.

Nowy okres i związane z tym możliwości rozwoju agroturystyki pojawiły się na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku z chwilą zmiany ustrojowej w Polsce. Wprawdzie wówczas turystyka w szerokim tego słowa znaczeniu stała się zjawiskiem „wysoce skomercjalizowanym”, które oferowało drogie usługi o wysokim komforcie, ograniczające korzystanie z nich nawet społeczności średnio zamożnej, to rozwiązanie tego problemu w znacznej mierze legło u podstaw dalszego rozwoju turystyki wiejskiej jako alternatywnej formy odpoczynku. Podobnie zresztą jak w latach siedemdziesiątych, w krajach Europy Zachodniej powstała turystyka alternatywna²⁶. Najbardziej znaną i rozpowszechnioną formą turystyki alternatywnej jest bez wątpienia turystyka wiejska, która zapewnia ciszę, czynny odpoczynek i spokój w naturalnym środowisku.

Dwudziestopięcioletni (czyli *począwszy od 1989 roku*) okres funkcjonowania agroturystyki pozwala na wyodrębnienie kilku etapów jej rozwoju, różniących się: siłą związku z gospodarstwem rolnym, zakresem i jakością świadczonych usług oraz zaangażowaniem różnych podmiotów w jej rozwój.

Pierwszy etap rozwoju agroturystyki (po 1989 roku) to, początek lat dziewięćdziesiątych. Są to lata zdobywania pierwszych doświadczeń, przełamywania oporów natury psychicznej wobec nowego przedsięwzięcia i otwarcia się na przybyszów z zewnątrz – turystów (szczególnie we wsiach nie posiadających tradycji letniskowych). W pierwszych latach tego okresu rozwój agroturystyki dokonywał się w dużej mierze w sposób żywiołowy, zaś zakres oferty agroturystycznej ograniczał się najczęściej do noclegu i żywienia. Urządzenie bazy noclegowej dokonywane było często w oparciu o własne wyobrażenia o tym, czego potrzebuje

turysta, czyli metodą prób i błędów²⁷. We wsiach o utrwalonych już tradycjach turystycznych barierą okazywały się niejednokrotnie dotychczasowe nawyki gospodarzy i nie uwzględnianie zmian jakie nastąpiły w gustach i oczekiwaniach turystów²⁸. W okresie tym szczególną rolę w rozwoju agroturystyki odegrało doradztwo rolnicze poprzez: popularyzowanie jej idei, inspirowanie rolników i ich rodzin do podejmowania działalności agroturystycznej, przełamywanie oporów natury psychicznej, pomoc w rozwiązywaniu problemów oraz działa działalność edukacyjną. Doradztwu rolniczemu przypisać należy prowadzenie na szeroką skalę akcji informacyjnej, a także kompleksowych szkoleń – najpierw doradców i nauczycieli szkół rolniczych, później samych potencjalnych usługodawców – mieszkańców wsi przygotowujących się do rozpoczęcia działalności agroturystycznej. Inspirującym działaniem w tym zakresie było pokazywanie wzorców z krajów Europy Zachodniej. Ogromne znaczenie miała również działalność w zakresie wydawnictw promocyjnych, jak również organizacji pierwszych samodzielnych targów i giełd turystycznych oraz pośrednictwo w sprzedaży ofert wypoczynku w gospodarstwach agroturystycznych. Dzięki dużemu zaan-

²⁶ M. Drzewiecki, *Podstawy agroturystyki ...*, s. 80.

²⁷ Perepeczko B., *Przeszłość i przyszłość turystyki wiejskiej w polskim rozwoju lokalnym*. [w:] *Turystyka w rozwoju lokalnym*. Red. naukowa I. Sikorska-Wolak. Wydaw. SGGW, Warszawa 2004, s. 38.

²⁸ Kmita E., *Rola agroturystyki w przemianach społeczno-gospodarczych na wsi*. [w:] *Doradztwo rolnicze a kształtowanie się przedsiębiorczości rolników*. Red. naukowa I. Sikorska-Wolak. Wydaw. SGGW, Warszawa 1995, s. 74.22

gażowaniu doradców ośrodków doradztwa rolniczego liczba gospodarstw agroturystycznych zaczęła w szybkim tempie wzrastać²⁹.

Dostrzegając możliwości załagodzenia pogłębiającej się sytuacji kryzysowej sektora rolniczego poprzez turystykę, do akcji jej popularyzowania na terenach wiejskich, od początku lat dziewięćdziesiątych włączyły się także najwyższe instytucje państwowe, oprócz wspomnianego już Ministerstwa Rolnictwa z podległymi mu ośrodkami doradztwa rolniczego, także Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki. W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych³⁰ Prowadzenia działalności agroturystycznej uregulowane zostało pod względem prawnym³¹, uruchomiono także wiele linii kredytowych na działalność agroturystyczną³²

W tym okresie zaczęły powstawać pierwsze branżowe stowarzyszenia, jak np.: Suwalska Izba Rolniczo-Turystyczna (1991 r.), Turystyczny Związek Gmin Świętokrzyskich (1991 r.), Gdańskie Stowarzyszenie Agroturystyki (1993 r.), Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Agroturystyczne (1993 r.), Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Agroturystyczne (1993 r.)³³.

Drugi etap rozwoju agroturystyki rozpoczął się w połowie lat dziewięćdziesiątych. Charakterystycznymi cechami tego etapu było – po pierwsze odczuwanie potrzeby integrowania wysiłków i zrzeczenie się wiejskich kwaterodawców, po drugie - dążenie do podniesienia jakości świadczonych usług. W tym czasie ukształtował się samorząd gospodarczy reprezentowany przez stowarzyszenia agroturystyczne. Omawiany okres to także czas wzmożonego powstawania regionalnych stowarzyszeń agroturystycznych – w 1994 r. powstały 4 regionalne stowarzyszenia, a w 1995 – 1340. W sumie w kraju działało ich w tym czasie ok. 2341. Znaczący wpływ na powstawanie i efektywność rozwoju stowarzyszeń oraz inicjatyw rozpoczynania działalności agroturystycznej przez właścicieli gospodarstw rolnych miał UKFIT, głównie poprzez ofertę funduszu Unii Europejskiej programu PHARE – Tourin I oraz II, w wyniku którego zrealizowano projekt pod nazwą „Rozwój Turystyki na Terenach Wiejskich i Zalesionych”.

W 1997 roku w ramach strategii rozwoju „Krajowego produktu turystycznego”, opracowanej w ramach programu TOURIN I turystyka wiejska obok turystyki kwalifikowanej, biznesowej, miejskiej i kulturowej oraz przygranicznej i tranzytowej została określona przez zagranicznych ekspertów jako jeden z pięciu markowych produktów. Dostrzeżono jej konkurencyjność na rynkach międzynarodowych³⁴.

Ważnym momentem w rozwoju agroturystyki było powstanie w 1996 r. Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”. Powołanie Federacji, jako reprezentanta regionalnych stowarzyszeń na szczeblu krajowym wpłynęło zasadniczo na kształt struktury organizacyjnej agroturystyki nadając jej priorytetową rolę, wzmocnioną wówczas możliwościami uczestnictwa w różnych programach funduszy Unii Europejskiej, m.in. Tourin II i III. Zapoczątkowana przez Federację kategoryzacja kwater agroturystycznych przyczyniła się do podniesienia jakości świadczonych usług. Okres ten charakteryzował się dalszym dynamicznym wzrostem liczby gospodarstw agroturystycznych i oferowanych miejsc noclegowych. Według danych Instytutu Turystyki w 2000 r. funkcjonowało w kraju 4,8 tys. gospodarstw agroturystycznych z ponad czterdziestoma tysiącami miejsc noclegowych.³⁵

²⁹ Według danych ówczesnego Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w 1993 r. usługi turystyczne na wsi świadczyło 1 tys. gospodarstw rolnych współpracujących z ośrodkami doradztwa rolniczego. Zobacz: I. Sikorska-Wolak: *Agroturystyka szansą rozwoju gmin wiejskich w Polsce*. „Lithuania” 2004, nr 2.

³⁰ Strzembicki L., *Instytucjonalne aspekty zarządzania turystyką wiejską w Polsce*. Podstawowe problemy i tendencje. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie 2003, nr 402, s. 21.

³¹ *Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych* (Dz. U. nr 90/1993).

³² Wojciechowska J., *Geneza oraz ewolucja...* op. cit., s. 113.

³³ Wojciechowska J., *Elementy trwałe i nowe w strukturze organizacyjnej polskiej agroturystyki* (także w kontekście doświadczeń europejskich). [w:] *Regionalne aspekty agroturystyki w Polsce*. Wydaw. CDiEwR o. Kraków, Kraków 1996, s. 186.

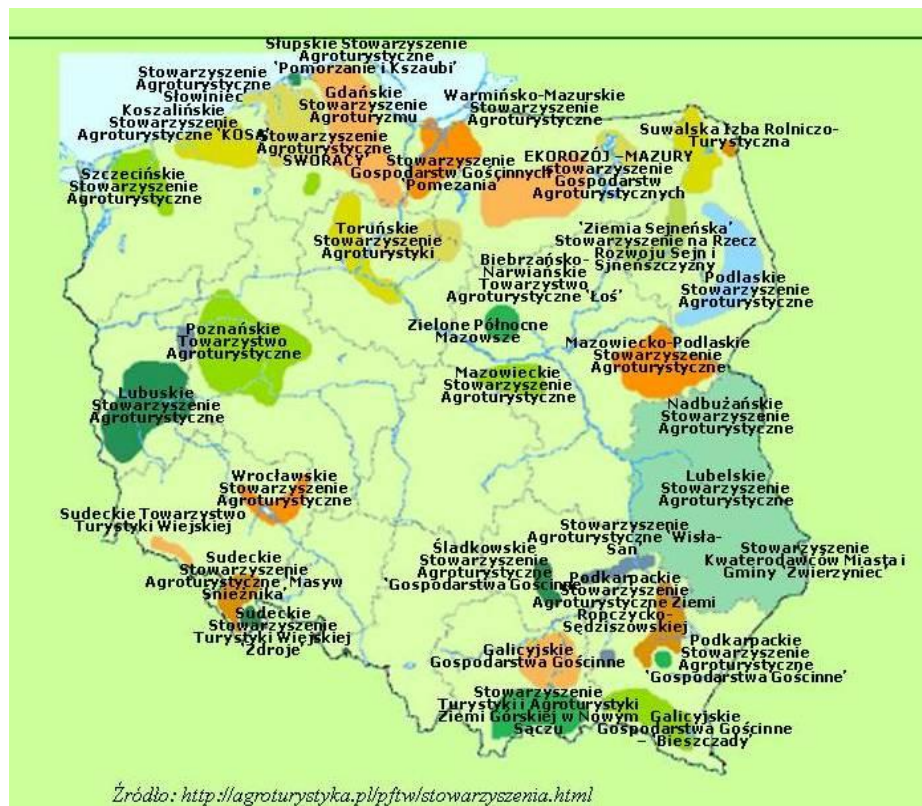
³⁴ Wojciechowska J., *Geneza oraz ewolucja...*, s. 115.

³⁵ Legienis: H., *Baza agroturystyczna w kraju i regionach*. Instytut Turystyki, Warszawa 2002

Początek trzeciego etapu w rozwoju agroturystyki przypada na rok 2000. Zaszły wówczas zmiany instytucjonalne w systemie organizacja turystyki w Polsce. Od 1 stycznia 2000 r. zaczęła funkcjonować Polska Organizacja Turystyczna. Następnie powołane zostały w formie stowarzyszeń regionalne i lokalne organizacje turystyczne (ROT i LOT)³⁶, za podstawę działalności których przyjęto współpracę samorządu terytorialnego i przedstawicieli branży turystycznej. Na szczeblu właściwego ministerstwa (MG) powołano natomiast Departament Turystyki. Zmiany te przyczyniły się do rozbudowania struktury organizacyjnej agroturystyki, zwiększyły liczbę jej podmiotów oraz relacje między nimi. W okresie tym znamieny był fakt powstawania regionalnych stowarzyszeń agroturystycznych nie należących do Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „GG”, lecz pozostających w samodzielnych obszarach działania, ewentualnie – organizacji turystycznych typu: ROT lub LOT.

Kolejną cechą tego okresu było powstawanie związków stowarzyszeń oraz wojewódzkich federacji - np. Lubelski Związek Stowarzyszeń Agroturystycznych utworzony przez 10 stowarzyszeń lokalnych oraz Świętokrzyska Federacja Agroturystyki i Turystyki Wiejskiej (2002 r.) skupiającą 12 stowarzyszeń. Z kolei, w 2004 r. powołano w województwie mazowieckim pierwszą izbę branżową o nazwie – Polska Izba Agroturystyki. Charakterystyczne dla tego etapu były również zmiany w funkcjonowaniu gospodarstw agroturystycznych. O ile w początkowym okresie działalność agroturystyczna towarzyszyła działalności rolniczej, to na tym etapie coraz częściej zaczęły pojawiać się pod szyldem „agroturystyka” również podmioty nie prowadzące produkcji rolniczej. Zjawisko to, chociaż sprzeczne z założeniami ideowymi agroturystyki, daje się zauważyć także współcześnie. Do pozytywnych natomiast inicjatyw należało podejmowanie działalności *eko-agroturystycznej* przez coraz liczniej powstające gospodarstwa ekologiczne.

Rycina nr 1. Stowarzyszenia agroturystyczne w Polsce.

³⁶ Kmita E., Strzembicki L.. *Działalność regionalnych stowarzyszeń turystyki wiejskiej w Polsce* (wyniki badań ankietowych). [w:] *Determinanty sukcesu w turystyce wiejskiej*. Wydaw. CDiEwR o. Kraków, Kraków 1997, s. 83.

W omawianym okresie dały się również zauważyć pewne przejawy specjalizacji gospodarstw agroturystycznych, czego przykładem może być nastawienie na hodowlę koni i świadczenie usług jeździeckich czy usług w zakresie hipoterapii. Inną interesującą inicjatywą było pojawienie się tzw. gospodarstw edukacyjnych przyjmujących dzieci i młodzież w ramach „zielonych szkół”, czy uczestniczących w wycieczkach szkolnych. Było to przejawem marketingowego podejścia i świadczyło o umiejętnościach rozpoznania rynku i wykorzystania jego nisz.

Można więc przyjąć, iż marketingowe podejście i coraz większy profesjonalizm wiejskich usługodawców stawał się jednym z ważnych cech agroturystyki omawianego etapu. Na tym właśnie etapie coraz częściej zaczęto podnosić też zagadnienie innowacyjności produktu agroturystycznego. Innowacyjność produktu agroturystycznego, czy szerzej w turystyce wiejskiej szczególnie ujawnia się w kolejnym etapie, trwającym do dziś.

Czwarty etap w rozwoju agroturystyki w III RP związany był z działaniem „Pilotażowego Programu Leader” mającego na celu pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i ich zaangażowanie w tworzenie oraz realizację lokalnych strategii rozwoju obszarów wiejskich. Wtedy to właśnie powstawać zaczęły, jako beneficjenci Schematu II Pilotażowego Programu Leader+ lokalne grupy działania (LGD), tj. związki partnerów publicznych i prywatnych tworzących wspólnie strategię i podejmujących nowatorskie działania na rzecz rozwoju lokalnego obszaru wiejskiego.\

W rezultacie, na początku roku 2010, działało w Polsce 149 lokalnych grup działania. W statutach prawie wszystkich grup, jako jeden z kierunków działania wymieniona została turystyka wiejska/agroturystyka.

Jednym z przejawów innowacyjności w zakresie organizacji turystyki wiejskiej mającym na celu ożywienia gospodarki są wioski tematyczne. Ich rozwój na zachodzie Europy ma już długą tradycję, w Polsce są one jednak ciągle mało znane. Pierwsze tego typu przedsięwzięcie pojawiło się co prawda już w 2001 roku we wsi Sierakowo Sławieńskie³⁷ w województwie zachodniopomorskim, jednak ich rozwój nastąpił dopiero kilka lat później. Pod koniec roku 2009 istniało w Polsce już kilkanaście tego typu wsi, których pomysł na rozwój był specyficzny, wyjątkowy, jedyny w swoim rodzaju. Przykładami są m.in.: Sierakowo, Sławieńskie – „Wieś Hobbitów”, Wylatowo – „Wioska UFO”, Dąbrowa – „Wioska Zdrowego Życia”, Iwięcino – „Wioska Końca Świata”, Paproty – „Wioska Labiryntów i Źródeł” czy Podgórkki – „Kraina Bajek i Rowerów”.

Tworzenie wsi tematycznej dotyczy całej wsi i pobudza aktywność jej mieszkańców³⁸, jednakże można poddać w wątpliwość zaliczanie takich przedsięwzięcia do turystyki wiejskiej, podobnie jak i wiele innych form mających na celu uatrakcyjnienie terenów wiejskich np. parki tematyczne, typu Disneyland czy Park Jurajski. Są one sztucznymi tworem. Wprawdzie wykorzystują wiejskie walory, ale nie są usytuowane w autentycznym otoczeniu, lecz stworzone od podstaw. Oferując nieautentyczne formy aktywności wieś traci swój wizerunek. Autentyczność przecież jest istotnym atrybutem użytecznym w budowaniu produktów turystycznych o wyraźnej tożsamości³⁹. Występuje tu zatem konflikt między komercjalizacją a autentycznością wsi. Komercjalizacja jako taka, może zagrozić czy nawet zniszczyć autentyczność⁴⁰ Problem ten staje się nader istotny dla przyszłości klasycznie rozumianej jak dotychczas agroturystyki oraz rozwoju turystyki wiejskiej.

³⁷ Sierakowo Sławieńskie za przeobrazenie się w bajkową wioskę hobbitów zwyciężyło w 2004 roku w europejskim konkursie Europejska Nagroda Odnowy Wsi.

³⁸ Idziak W., *Wymyśleć wieś od nowa. Wioski tematyczne*. Fundacja Wspomagania WSI, Koszalin, 2008, s. 36.

³⁹ Tamże, s.18.

⁴⁰ Cohen E., *Authenticity and Commodization In Tourism*. *Annals of Tourism Research* 1998, nr 15 s. 371-386.

Kolejną inicjatywą o charakterze innowacyjnym, która pojawiła się w omawianej – czwartej fazie rozwoju turystyki wiejskiej/agroturystyki jest powstawanie klastrów turystycznych⁴¹, które stwarzają dogodne warunki szczególnie dla małych podmiotów (do takich podmiotów zaliczamy gospodarstwa agroturystyczne), których potencjał rozwojowy jest ograniczony. Z reguły korzystają one ze wspólnej bazy wiedzy i umiejętności, dzielą się nią i przyczyniają do jej rozszerzenia, wzajemnie udostępniają sobie niewykorzystane moce usługowe, a także w sposób domyślny lub jawny wzajemnie sprawdzają jakość usług i produktów. Pierwszym klastrem turystycznym w Polsce był „Beskidzka 5”, w skład którego weszło w 2005 roku 5 gmin powiatu cieszyńskiego z Ustroniem na czele. W 2009 roku w zakresie turystyki działało w Polsce już kilkanaście klastrów, których przykładami są m.in.: „Kultura Lubelszczyzny”, „Słońce Regionu”, „Kryształ Europy”, dalsze są w fazie inicjatywnej lub projektowej⁴². Przykładem stricte agroturystycznego klastra jest Klaster Okopski, inicjowany przez społeczność wiejską wsi Okopy na Podlasiu od 2007 roku⁴³.

Reasumując, agroturystyka w Polsce stała się trwałym obecnie elementem w strukturze szeroko rozumianej gospodarki turystycznej.

POZYCJE LITERATURY REKOMENDOWANE DO SAMODZIELNEGO STUDIOWANIA PRZEZ STUDENYÓW :

1. Gaj J. *Zarys historii turystyki w Polsce*, WSE, Warszawa 2003
2. Kulczycki Z.: *Zarys historii turystyki w Polsce*, SiT, Warszawa 1977
3. Staszewska J., *Klaster perspektywą dla przedsiębiorców na polskim rynku turystycznym*. Wydaw. Difin, Warszawa 2009, s. 91-94, 100-102.
4. Zawadka J. *Ekonomiczno-społeczne determinanty rozwoju agroturystyki na Lubelszczyźnie* (na przykładzie wybranych gmin wiejskich) Wydawnictwo SGGW s 11-42

4. AGROTURYSTYKA W POLSCE W UJĘCIU STATYSTYCZNYM

Z badań Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w 2010 roku usługi agroturystyczne świadczyło prawie 5,8 tys. gospodarstw, które dysponowały ponad 51 tys. miejsc. Za agroturystykę w tym wypadku uważana jest działalność polegająca na wynajmowaniu (z wyżywieniem lub bez) wypoczywającym osobom nie więcej niż pięciu pokoi gościnnych w budynkach mieszkalnych położonych na terenach wiejskich w gospodarstwach rolnych, uzyskujących co najmniej 50% dochodów z działalności rolniczej. Agroturystyka z definicji związana jest z funkcjonującym gospodarstwem rolnym, a świadczenie przez rolników usług powinno nierozdzielnie łączyć się z produkcyjną działalnością gospodarstwa⁴⁴.

Najwięcej gospodarstw agroturystycznych znajdowało się dotychczas w województwie małopolskim – 1,2 tys., nieco mniej w warmińsko-mazurskim i ponad 600 w pomorskim. Również turystyka wiejska, czyli działalność prowadzona przez gospodarstwa uzyskujące mniej niż 50% dochodów z działalności rolniczej, świadczenie usług hotelarskich albo wynajmowanie więcej niż pięciu pokoi gościnnych, jest najbardziej rozwinięta w tych trzech województwach.

Ministerstwo Rolnictwa przewiduje, że w 2015 roku gospodarstw agroturystycznych będzie w Polsce ponad 10 tys., a turystycznych na wsi – 7,5 tys. Piękno krajobrazu, czyste powietrze i zdrowa żywność, czyli to, czym dysponują gospodarstwa, nie wystarczą jednak, by przyciągnąć turystów z zagranicy. Należy

⁴¹ Koncepcja klastrów w Polsce jest nową i mało jeszcze spopularyzowaną formą współdziałania w turystyce. Do jej upowszechniania przyczyniają się m.in. programy Unii Europejskiej, popierające rozwój regionalny, w ramach których podmioty tworzące sieciowe powiązania, uzyskują konkretne wsparcie finansowe.

⁴² Staszewska J., *Klaster perspektywą dla przedsiębiorców na polskim rynku turystycznym*. Wydaw. Difin, Warszawa 2009, s. 91-94, 100-102.

⁴³ Roman M. *Klaster okopski jako przykład inicjatywy społecznej*. [w:] *Turystyczne funkcje obszarów wiejskich*. Red. naukowa I. Sikorska-Wolak. Wydaw. SGGW, Warszawa 2009, s. 91-100

⁴⁴ *Turystyka w 2010 r.* Opracowanie publikacji: GUS, Departament Badań Społecznych, red. G. Marciniak, Warszawa 2011, s. 34.

zaoferować im bowiem wysoki standard usług, spełniający kryteria unijne. Takich gospodarstw jest niewiele – zaledwie 13% gospodarstw agroturystycznych i 3,6% świadczących usługi turystyczne. Można sądzić, że obecnie gospodarstwa agroturystyczne zmagają się bardziej niż inne do sformalizowania swojej działalności i w większym stopniu dążą do podnoszenia jakości świadczonych przez siebie usług.

Wśród gospodarstw agroturystycznych istnieje wydzielona odmiennymi wymaganiami zbiorowość gospodarstw ekologicznych. Gospodarstwa te podlegają znacznie ostrzejszym kryteriom w obszarze oferty żywieniowej (stosowania produktów pochodzących z własnych upraw w warunkach zachowania ekologicznych wymogów). Grupa ta jest obecnie nieliczna, jednak optymizmem może napawać nas fakt, że do roku 2015 przewidywane jest ponad pięciokrotne zwiększenie liczby tych gospodarstw⁴⁵. Polska jest krajem bardzo zróżnicowanym, jeżeli chodzi o rozlokowanie liczby gospodarstw agroturystycznych w poszczególnych województwach. Prekursorami agroturystyki w Polsce były przede wszystkim województwa północnej i południowej części kraju i właściwie te województwa przodują w ogólnej statystyce liczby gospodarstw agroturystycznych. Powodem nierównomiernego rozwoju agroturystyki w regionach jest przede wszystkim:

- zróżnicowanie przyrodnicze kraju,
- nierównomierność ekonomiczna regionów,
- przeszłość historyczna,
- położenie geograficzne (odległość od dróg źródeł komunikacyjnych)⁴⁶.

O nierównomiernym rozwoju agroturystyki w Polsce świadczą dane przedstawione w tabeli nr 1. Wymieniono w niej dane dotyczące obiektów agroturystycznych szczegółowo obrazując ich rozłożenie w poszczególnych województwach. Cała baza indywidualnego zakwaterowania liczyła w owym czasie ogółem 23,7 tys. obiektów noclegowych, w tym 13,6 tys. z nich prowadziły działalność całoroczną (57%). W bazie tej znajdowało się 324,5 miejsc noclegowych, z których 185,8 (57%) były użytkowane przez cały rok. Przeważały obiekty z pokojami gościnnymi (14,9), które oferowały 237,4 miejsca (73% ogólnej liczby). Nieznaczna większość tego rodzaju obiektów działała sezonowo (61%), a niewiele ponad połowa miejsc w nich istniejących była udostępniona przez cały rok. Kwatery agroturystyczne liczyły 8,8 obiektów i 87,1 miejsca (27% całej bazy indywidualnego zakwaterowania)

Tabela 1. Kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne według województw w 2010 roku

WOJEWÓDZTWO	OBIEKTY ŁĄCZNIE		MIEJSCA NOCLEGOWE ŁĄCZNIE	
	OGÓLEM	W TYM CAŁOROCZNE	OGÓLEM	W TYM CAŁOROCZNE
DOLNOŚLĄSKIE	1381	1306	19 199	18 411
KUJAWSKO-POMORSKIE	510	364	5618	4172
LUBELSKIE	705	482	7866	5842
LUBUSKIE	335	258	3966	2963
ŁÓDZKIE	299	239	3666	3170
MAŁOPOLSKIE	4704	3749	73 820	56 255
MAZOWIECKIE	768	569	10061	8398
OPOLSKIE	183	150	2285	1945
PODKARPACKIE	1413	1021	12649	9641
PODLASKIE	934	598	9649	6588
POMORSKIE	5699	1206	89736	19 112
ŚLĄSKIE	928	798	16276	14 405
ŚWIĘTOKRZYSKIE	524	381	4597	3535
WARMINSKO-MAZURSKIE	1518	969	14293	9139
WIELKOPOLSKIE	752	565	8967	6806
ZACHODNIOPOMORSKIE	3065	919	41 858	15 488
RAZEM	23 718	13 574	32 4506	185 843

Źródło: *Turystyka w 2010 r.* Opracowanie publikacji: GUS, Departament Badań Społecznych, red. G. Marciniak, Warszawa 2011, s. 34.

⁴⁵ Pierwszy Portal Rolny: <http://ppr.pl> (dostęp, 08.10.2014).

⁴⁶ G. Sikorska, W. Kajszczyk, *Kwatera agroturystyczna ...*, s. 37.

Przewagę miały obiekty całoroczne (75%), skupiające także większość miejsc (77%). Najwięcej kwater agroturystycznych wykazały gminy w województwach małopolskim oraz podkarpackim. W województwach przeważały kwatery z miejscami całorocznymi, i to nawet w regionach o typowo letnim sezonie. Największa baza noclegowa z pokojami gościnnymi była w gminach województwa pomorskiego, a następnie małopolskiego oraz zachodniopomorskiego. Obiekty sezonowe przeważały tylko w dwu regionach nadmorskich. W przekroju ogólnym wielkością bazy indywidualnego zakwaterowania wyróżniały się zwłaszcza województwa pomorskie i małopolskie oraz zachodniopomorskie.

Tabela 2. Liczba gmin z kwaterami agroturystycznymi i pokojami gościnnymi w 2010 roku

WOJEWÓDZTWO	GMINY			
	Z KWATERAMI AGROTURYSTYCZNYMI		Z POKOJAMI GOŚCINNymi	
	LICZBA	WOJ. = 100	LICZBA	WOJ. = 100
DOLNOŚLĄSKIE	76	44,97	81	47,93
KUJAWSKO-POMORSKIE	79	54,86	45	31,25
LUBELSKIE	90	42,25	53	24,88
LUBUSKIE	50	60,24	45	54,22
ŁÓDZKIE	66	37,29	51	28,81
MAŁOPOLSKIE	129	70,88	87	47,80
MAZOWIECKIE	126	40,13	98	31,21
OPOLSKIE	35	49,30	29	40,85
PODKARPACKIE	95	59,75	49	30,82
PODLASKIE	77	65,25	47	39,83
POMORSKIE	84	68,29	72	58,54
ŚLĄSKIE	65	38,92	62	37,13
ŚWIĘTOKRZYSKIE	69	67,65	29	28,43
WARMINSKO-MAZURSKIE	86	74,14	72	62,07
WIELKOPOLSKIE	125	55,31	84	37,17
ZACHODNIOPOMORSKIE	75	65,79	78	68,42
RAZEM	1327	53,55	982	39,63

Źródło: *Turystyka w 2010 r.* Opracowanie publikacji: GUS, Departament Badań Społecznych,

red. G. Marciniak, Warszawa 2011, s. 34.

Badania rynku turystycznego dowodzą, że rosnąca popularność agroturystyki wynika ze zmiany motywów zachowań mieszkańców dużych aglomeracji miejskich – głównych nabywców usług turystycznych. Chcą oni coraz częściej zastąpić model dotychczasowego, biernego wypoczynku doświadczeniem w trakcie urlopu czegoś nowego, poznawaniem kraju i jego mieszkańców, żywym kontaktem z niezniszczonym środowiskiem naturalnym i odmiennym, harmonijnym wiejskim krajobrazem. Poza tym pragną w trakcie wypoczynku ciszy, wolności od tłumy, czystego powietrza, aktywnego korzystania z otwartej przestrzeni, ciekawych zajęć i rozrywek a nade wszystko serdeczności i osobistego kontaktu z ludnością wiejskich rejonów recepcyjnych. Nie bez znaczenia są również znacznie niższe koszty pobytów wypoczynkowych u rodzin rolniczych.

POZYCJE LITERATURY REKOMENDOWANE DO SAMODZIELNEGO STUDIOWANIA PRZEZ STUDENTÓW :

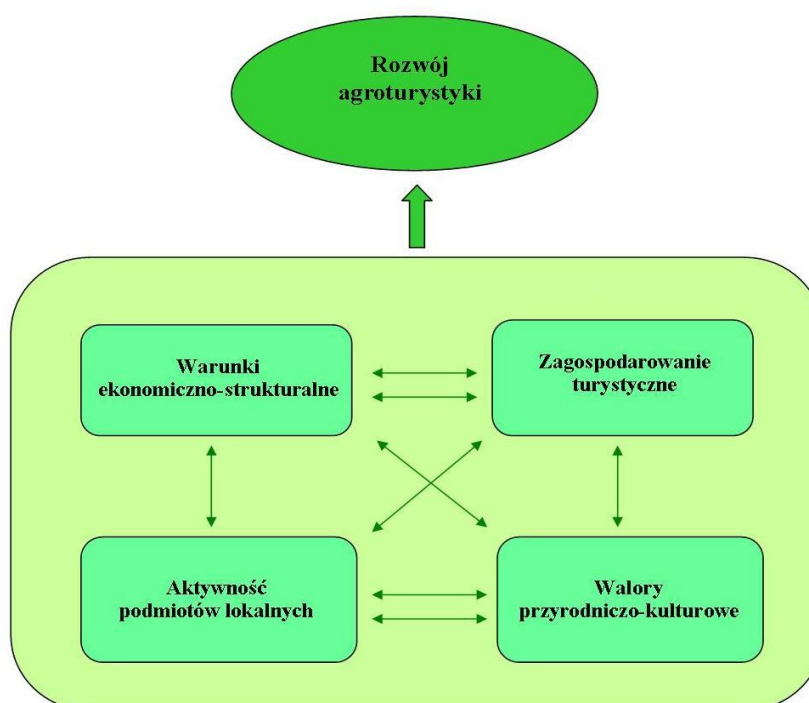
- 1) Roczniki GUS
- 2) *Turystyka w 2010 r.* Opracowanie publikacji: GUS, Departament Badań Społecznych, red. G. Marciniak, Warszawa 2011

5. DETERMINANTY ROZWOJU AGROTURYSTYKI

Rozwój turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, zależy od wielu czynników, które można pogrupować w podstawowe kategorie:

- walory przyrodniczo-kulturowe;
- zagospodarowanie turystyczne;
- warunki ekonomiczno-infrastrukturalne;
- aktywność podmiotów lokalnych.
- rozwój środków transportu i infrastruktury turystycznej;
- wzrastający udział czasu wolnego w puli czasu każdego człowieka;
- powstanie zorganizowanych, profesjonalnych form obsługi ruchu turystycznego;
- polityka państwa, w tym przepisy prawa;
- korzyści ekonomiczne generowane przez turystykę;
- postępujący wzrost liczby ludności miejskiej;
- ułatwienia w dostępie do informacji;
- globalizacja i ułatwienia w obrocie pieniężnym.

Schemat nr 3. Podstawowe kategorie uwarunkowań rozwoju agroturystyki

Źródło: Opracowanie własne

Walory przyrodniczo-kulturowe to elementy środowiska przyrodniczego i poza przyrodniczego, powstałe w wyniku naturalnych procesów przyrodniczych lub różnorodnej, ale nieturystycznej działalności człowieka, będące przedmiotem zainteresowania turystów⁴⁷.

Aktywność podmiotów lokalnych, w tym aktywność kwaterodawców, organizacji i instytucji, jest czynnikiem wymagającym odrębnej uwagi. Może ona bowiem stymulować rozwój turystyki wiejskiej nawet na terenach pozbawionych walorów przyrodniczo-kulturowych. Są to typowe czynniki endogeniczne.

Na *zagospodarowanie turystyczne* składa się ogół obiektów i urządzeń, których funkcją jest zaspokojenie potrzeb uczestników ruchu turystycznego. Duże znaczenie dla rozwoju turystyki wiejskiej ma także sytuacja społeczno-gospodarcza danego obszaru oraz stan infrastruktury turystycznej.

⁴⁷ Kozłowski S., *Przyszłość ekorozwoju*, KUL, Warszawa, 2007; Kowalczyk A., Derek M., *Zagospodarowanie turystyczne*. WN PWN, Warszawa, 2010

Rozwój agroturystyki napotykać może także na szereg barier. Wynikają one mogą między innymi ze specyficznych cech współczesnego rynku turystycznego, a mianowicie dużej liczby konkurujących ze sobą podmiotów gospodarczych, znacznego zróżnicowania potrzeb i preferencji nabywców usług turystycznych przy generalnie coraz większych wymaganiach jakościowych oraz dużej zmienności warunków działania, w tym także w zakresie okresowych wahań popytu⁴⁸.

Jednakże zasadniczą determinantą dalszego dynamicznego rozwoju turystyki wiejskiej, a szczególnie agroturystyki jest **zwiększona podmiotów turystyki wiejskiej, a zwłaszcza aktywność mieszkańców wsi**, utwierdzonych w przekonaniu, że rozpoczęcie przez nich działalności turystycznej może w istotny sposób uzupełnić obecne, niskie dochody z prowadzenia indywidualnych gospodarstw rolnych. Brak tej aktywności ogranicza możliwość stworzenia bogatszej oferty turystycznej, istotnego zmniejszenia niektórych kosztów działalności np. w zakresie promocji i dystrybucji, pozyskania zwolenników dla idei turystyki wiejskiej i agroturystyki wśród lokalnych samorządów i uczynienia z nich partnerów w wielu przedsięwzięciach warunkujących i stymulujących rozwój turystyki na wsi. Niski stopień działań zespołowych, to również większe prawdopodobieństwo wystąpienia lokalnych konfliktów pomiędzy tymi, którzy uzyskują korzyści z turystyki a pozostałą częścią społeczności, która takiej możliwości nie ma lub jej nie dostrzega.

Aktywność rolników w zakresie przedsięwzięć turystycznych oraz innych form działalności gospodarczej może być rozbudzana między innymi poprzez dobrze zorganizowany system doradztwa rolniczego. To bardzo istotny czynnik rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców wsi, w tym także w zakresie usług turystycznych. Zakrojona na bardzo dużą skalę akcja informacyjna, przeprowadzane w terenie liczne szkolenia, doradztwo dla wielu mieszkańców wsi przygotowujących się do rozpoczęcia działalności, pomoc w zakresie wydawnictw reklamowych, prezentacji i sprzedaży oferty turystycznej, zainteresowanie daną problematyką mediów, opracowanie i realizacja programów pomocowych z funduszy zagranicznych, inicjowanie zrzeszania się w regionalne stowarzyszenia itp.

Innym, ważnym czynnikiem warunkującym rozwój agroturystyki i całej turystyki wiejskiej jest **zawiązywanie się i działalność coraz większej liczby regionalnych stowarzyszeń**. Organizacje te podejmują w coraz większym stopniu działania marketingowe, zwłaszcza w dziedzinie promocji i dystrybucji, kontynuują szkolenia, współpracują z lokalną administracją i samorządami, działają na rzecz ochrony interesów swoich członków.

Skala i zakres tych przedsięwzięć są jednak znacznie zróżnicowane w poszczególnych organizacjach. Niestety, wiąże się to z tendencją niechęci do ich tworzenia. Tymczasem, ich roli w rozwoju oferty turystycznej, usług towarzyszących, działań marketingowych oraz bezpośredniej współpracy z lokalnymi samorządami nie sposób przecenić. Dzięki na przykład projektowi Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej pn. „Gospodarstwa Gościnne”, w skali ogólnopolskiej zaistniała możliwość koordynacji wielu działań, programowania dalszego rozwoju oraz partnerskiego uczestnictwa w rozwiązywaniu wielu bieżących problemów turystyki wiejskiej w skali całego kraju. Zaistniała również możliwość formalnego uczestnictwa Polski w europejskich działaniach na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej. Federacja Turystyki Wiejskiej prowadzi także działania na rzecz poprawy jakości zakwaterowania w obiektach agroturystycznych, zarządzając systemem kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej.

Istotnym czynnikiem warunkującym rozwój agroturystyki oraz usług towarzyszących na terenach wiejskich jest **odpowiedni stosunek do tych form przedsiębiorczości samorządów lokalnych**. Rady gmin dysponują ważnymi instrumentami oddziaływania na lokalną gospodarkę. Mogą one wspierać lub odmawiać wsparcia inicjatywom gospodarczym lokalnych mieszkańców, mogą utrzymywać bądź przekształcać strukturę gospodarki gminy. Samorządy są uprawnione do tworzenia strategicznych planów rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, mają możliwość promowania zasobów i osiągnięć gmin, a także

⁴⁸ Podobnego typu bariery wystąpić mogą w zakresie różnego typu usług.

występowania o dodatkowe środki finansowe wspierające lokalne projekty, a pochodzące z takich instytucji, jak np. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Fundacja Zaopatrzenia Wsi w Wodę, itp.⁴⁹ Faktyczna działalność samorządów lokalnych wyznaczona jest z jednej strony przez istniejące warunki oraz skalę niezaspokojonych potrzeb mieszkańców, z drugiej natomiast przez poglądy konkretnych osób wchodzących w skład rady gminy, ich stopień aktywności, system wartości i kryteriów, którymi kierują się przy podejmowaniu decyzji.

Rozwój turystyki na terenach wiejskich, a także niezbędnej sieci usług towarzyszących możliwy będzie zatem, jeśli te formy przedsiębiorczości ujęte zostaną przez lokalne samorzady w planach strategicznych społeczno-gospodarczego rozwoju gminy a następnie w planach operacyjnych, jeśli rozwój agroturystyki poprzedzony zostanie diagnozą walorów turystycznych oraz infrastruktury gminy, jeśli wyznaczy się poziom chłonności i pojemności turystycznej danego regionu. Dla zapewnienia rozwoju turystyki w gminach niezbędne będzie wspieranie przez samorzady systemu szkoleń oraz promocji i dystrybucji ofert wypoczynku na terenach wiejskich.

Na samorządach lokalnych spoczywa szczególna odpowiedzialność kreowania turystyki wiejskiej zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz nadzorowania standardu usług, do czego zresztą zobowiązuje Ustawa o usługach turystycznych.⁵⁰

Sukces dalszych przedsięwzięć agroturystycznych, a także innych form aktywności gospodarczej mieszkańców wsi zależy również od ich rozwijania i urzeczywistniania zgodnie z filozofią marketingu. Marketingowa koncepcja rozwoju agroturystyki polegać winna na doborze odpowiedniego zespołu instrumentów i działań oraz na spójnym, skoordynowanym ich stosowaniu. Jednym z jego zasadniczych elementów jest odpowiedni produkt odpowiednia oferta agroturystyczna to taka, którą dana rodzina wiejska może jak najlepiej stworzyć wykorzystując zasoby materialne i finansowe gospodarstwa oraz umiejętności członków rodziny. To również taka oferta, która uwzględnia w pakiecie składniki specyficzne dla działalności gospodarstwa rolnego, życia wiejskiego, kultury materialnej, zwyczajów i tradycji. To wreszcie taka oferta, która skierowana jest do konkretnych grup nabywców, których potrzeby i preferencje są znane gospodarzom.

Potrzeby nabywców usług turystycznych nie są wartością stałą lecz ulegają dynamice. Równocześnie na rynku turystycznym istnieje coraz większa gama konkurencyjnych produktów, dlatego, niezbędnym jest ciągle doskonalenie oferty wypoczynku w gospodarstwie rolnym i środowisku wiejskim. Jest to, jak się wydaje, jeden z głównych warunków rozwoju agroturystyki. Dlatego kształtowanie produktów agroturystycznych, winno uwzględniać wieloskładnikowość pakietów jako warunek zaspakajania różnorodnych potrzeb klientów. Rychłe spełnianie potrzeb agroturystów z pewnością determinuje dalszy rozwój turystyki wiejskiej oraz agroturystyki. Ponadto, w tworzeniu wieloskładnikowej oferty turystyki wiejskiej uwzględnić należy cały zespół lokalnych „surowców”, a zwłaszcza specyfikę wsi i regionu i wynikające z niej atrakcje a także różnorodne usługi, które przedstawiciele miejscowej społeczności świadczyć mogą na rzecz turystów. Pozwoli to na stworzenie wielu lokalnych, unikalnych ofert, które dzięki swej różnorodności znaleźć mogą wielu nabywców. Wydaje się, że odosobnione działania w tym zakresie poszczególnych gospodarstw agroturystycznych mają z reguły niewielką szansę na sukces, ze względu na ich ograniczone możliwości. Widoczne efekty mogą natomiast przynieść zespołowe działania gospodarstw w ramach konkretnej wsi czy gminy, tym większe - jeśli uzyskają wsparcie lokalnych wiejskich samorządów. Ważną rolę

⁴⁹ Por. A. Rosner, Samorzady lokalne i ich wpływ na średnią i drobną przedsiębiorczość lokalną, *Wieś i Rolnictwo*, nr 1(106),2000.

⁵⁰ W prezentacji istotnych czynników warunkujących dalszy rozwój agroturystyki, a także usług towarzyszących pomimo celowo uwarunkowania prawne. Ze względu na wielość zagadnień wchodzących w ich skład, ich opis wraz z przedstawieniem zaistniałych w tym zakresie zmian, dokonany zostanie w odrębnym opracowaniu.

mają tu do spełnienia istniejące regionalne stowarzyszenia agroturystyczne. Pamiętać przy tym należy, że punktem wyjścia przy projektowaniu produktów turystyki wiejskiej jej wcześniejsze poznanie motywów wyjazdów w celach wypoczynkowych potencjalnych klientów.

Jak wynika z prowadzonych badań, turyści wybierając wieś jako miejsce swego wypoczynku wymieniali zazwyczaj następujące powody:⁵¹

- możliwość spokojnego odpoczynku w naturalnym, wiejskim środowisku (czynnik dominujący),
- chęć spędzenia urlopu w ulubionym krajobrazie,
- walory zdrowotne terenów wiejskich,
- koszty pobytu,
- możliwość bezpośredniego kontaktu z rodziną wiejską,
- możliwość poznania obyczajów, tradycji ludowej
- chęć zmiany dotychczasowego sposobu wypoczynku,
- standardy zakwaterowania.⁵²

W tym zakresie ważnym zadaniem staje się przestrzeganie zasad klasyfikacji i kategoryzacji bazy noclegowej. **Klasyfikacja obiektów** to wyodrębnienie najbardziej typowych dla polskiej agroturystyki form zakwaterowania wraz z opracowaniem jednolitych kryteriów w tym zakresie. Analiza struktury obecnie istniejącej, wiejskiej bazy noclegowej wskazuje, iż można wyodrębnić następujące typy zakwaterowania:

- pokoje gościnne – pokój spełniający funkcje sypialni dla 1-4 osób z dostępem do łazienki WC oraz pomieszczeń wspólnych;
- mieszkania wakacyjne- samodzielna jednostka mieszkalna składająca się z minimum 1 sypialni, pokoju wypoczynkowego, łazienki i WC oraz kompletnie wyposażonej kuchni, wynajmowany w całości;
- samodzielne domy wakacyjne- niezależny dom składający się z minimum 1 sypialni, pokoju wypoczynkowego, łazienki i WC, kompletnie wyposażonej kuchni, wynajmowany w całości;
- kwatery grupowe- pomieszczenie sypialne, w którym znajdują się więcej niż 4 miejsca sypialne, z dostępem do łazienki i WC (kwatery te zbliżone są standardem do schronisk młodzieżowych);
- przyzagrodowe pola namiotowe – oferujące turystom miejsce na ustawienie namiotu lub przyczepy kempingowej, dostęp do punktu poboru wody i do WC

Kategoryzacja obiektów agroturystycznych oraz standaryzacja wymienionych rodzajów zakwaterowania, pozwalają na dokonanie trafniejszego wyboru przez docelowe grupy nabywców. Pozwala ona między innymi na uporządkowanie i uzyskanie przejrzystości ofert, stworzenie produktów turystycznych wiarygodnych jakościowo, umożliwienie lepszego zrozumienia zarówno przez turystów jak i kwaterodawców różnic cenowych oraz stworzenie motywacji do podnoszenia standardu.

Oczywiście, obiekty agroturystyczne muszą spełniać wymagania ustawowe, wynikające z *Ustawy o usługach turystycznych*, tzn. winny być wpisane do ewidencji obiektów noclegowych oraz odpowiadać minimalnym wymaganiom ustawowym w zakresie standardu. Kwaterodawca winien posiadać ubezpieczenie OC w zakresie świadczenia usług turystycznych (posiadane przez rolników ubezpieczenie OC

⁵¹ Por. L. Strzembicki, Charakterystyka nabywców usług turystycznych świadczonych przez gospodarstwa wiejskie, Instytut Turystyki, Warszawa, 1997,

⁵² Pieńkos K., Tyminska U., *Baza zakwaterowania w gospodarstwach agroturystycznych jako czynnik rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, (w) Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej* [Red. nauk:] Izabella Sikorska-Wolak, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008

obejmuje jedynie zdarzenia w obrębie prowadzonej działalności rolniczej). W tym celu winien on zawrzeć umowę z zakładem ubezpieczeniowym (tzw. ubezpieczenie deliktowe). W trakcie kategoryzacji wymagane jest okazanie odpowiednich dokumentów potwierdzających działanie zgodnie z przepisami prawnymi (prawo budowlane, przepisy sanitarne, przeciwpożarowe oraz bhp).

Prawo turystyczne, rozumiane jako integralna część polityki turystycznej państwa jest kolejną ważną determinantą rozwoju agroturystyki.⁵³ Aby ułatwić rolnikom rozpoczynającym świadczenie usług agroturystycznych oraz rolnikom świadczącym te usługi dodatkowo, w ramach działającego gospodarstwa rolnego, w art. 3 *ustawy o swobodzie działalności gospodarczej* ustalono, że przepisów tej ustawy nie stosuje się do działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie wynajmowania przez rolników pokoi i miejsc na ustawienie namiotów, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwach rolnych innych usług związanych z pobytem turystów.

Działalność agroturystyczna obejmuje wynajmowanie przez rolnika pokoi (a zatem nie odrębnych miejsc noclegowych, całych domów, czy domków turystycznych, przyczep mieszkalnych itp.), miejsc na ustawienie namiotów (także bez przyczep mieszkalnych), sprzedaży posiłków domowych (nie zaś prowadzenie innych ogólnodostępnych usług gastronomicznych, także w zakresie tzw. małej gastronomii) i wreszcie świadczenia innych usług związanych z pobytem turystów. Te inne usługi powinny być świadczone w gospodarstwie rolnym i związane z pobytem turystów w tym gospodarstwie. Zatem osoby, które wynajmują turystom pokoje, miejsca na ustawienie namiotów lub sprzedają posiłki domowe nie będąc czynnymi rolnikami, a także osoby świadczące inne usługi turystyczne w oparciu o grunty i budynki nie związane z gospodarstwem rolnym stają się przedsiębiorcami i powinny dopełnić obowiązku zgłoszenia do rejestru przedsiębiorców. Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych [t.j. Dz. U. z 2001r. Nr 55 poz. 578] warunki świadczenia usług turystycznych dotyczą przedsiębiorców i przedsiębiorców zagranicznych w rozumieniu ustawy - *Prawo działalności gospodarczej*. Tym samym przepisy tej ustawy nie znajdują zastosowania do rolników wynajmujących pokoje, miejsca na ustawienie namiotów i sprzedających posiłki domowe, a także świadczących turystom inne usługi w gospodarstwie rolnym.

Ustawa ta dzieli obiekty, w których świadczone są usługi hotelarskie na dwie grupy: obiekty hotelarskie, używające jednej z nazw prawnie chronionych (hotel, motel, pensjonat, kemping, pole biwakowe, schronisko młodzieżowe, dom wycieczkowy, schronisko), które powinny zostać ocenione przez wojewodę i na tej podstawie przedsiębiorcy zamierzający świadczyć w nich usługi powinni uzyskać, przed rozpoczęciem działalności, decyzję o zaszeregowaniu do określonego rodzaju nadaniu kategorii, oraz inne obiekty, które nie korzystają z nazw rodzajowych chronionych prawem, ale dzięki temu świadczący w nich usługi nie muszą uzyskiwać decyzji o zaszeregowaniu, a jedynie zgłosić obiekt do ewidencji obiektów prowadzonej przez wójta (burmistrza, prezydenta). Osoby nie objęte omówionym wyżej art. 3 *ustawy o swobodzie działalności gospodarczej* powinny obowiązkowo takiego zgłoszenia dopełnić, a także powinny informować władze o zakończeniu świadczenia usług hotelarskich.

Osoby nie będące przedsiębiorcami, objęte art. 3 *ustawy o swobodzie gospodarczej*, to znaczy rolnicy, prowadzący czynne gospodarstwo rolne, wynajmujących pokoje i miejsca na ustawienie namiotów nie mają takiego obowiązku.

Dla pokoi gościnnych, w tym dla gospodarstw agroturystycznych, w których wynajmowane są pokoje gościnne, podobnych przepisów dotychczas nie wydano, w związku z czym należy do nich stosować jedynie wymagania wynikające z załącznika nr 7 do Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 13 czerw-

⁵³ Kamieniecka Jolanta, Tatomir Tomasz. *Aktualne - w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej - uwarunkowania kształtowania procesu ekologizacji turystyki w Polsce*, □ *Ekspertyza prawna*. Warszawa, grudzień 2004

ca 2001r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie. [Dz. U. Nr 66 poz. 667]. Zgodnie z tymi wymaganiami należy zapewnić:

- łazienkę (węzeł higieniczno-sanitarny) jedną na nie więcej niż 15 osób,
- w wynajmowanych pokojach powierzchnia mieszkalna nie może być mniejsza niż 6m² w pokojach 1- i 2-osobowy, a w większych dodatkowo 2 m² na każdą następną osobę,
- pokoje powinny być odpowiednio umeblowane . na przykład łóżko jednoosobowe nie może być mniejsze niż 80 x 190 cm a dwuosobowe niż 120 x 190 cm zaopatrzone w pościel.
- pokoje powinny być oświetlone - minimum jednym punktem świetlnym o mocy 60W,
- należy zapewnić ogrzewanie w całym obiekcie, chyba że pokoje wynajmowane są jedynie w sezonie letnim.

Odpowiedzialność osób prowadzących obiekty hotelowe i agroturystyczne reguluje między innymi art. 846 kodeksu cywilnego - zgodnie z którym - utrzymujący zarobkowo hotel lub podobny zakład jest odpowiedzialny za utratę lub uszkodzenie rzeczy wniesionych przez osobę korzystającą z usług hotelu, chyba, że szkoda wynikła z właściwości rzeczy wniesionej lub wskutek siły wyższej albo, że powstała wyłącznie z winy poszkodowanego lub osoby, która mu towarzyszyła, była u niego zatrudniona albo go odwiedzała. Rzeczą wniesioną w rozumieniu przepisów kodeksu cywilnego jest rzecz, która w czasie korzystania przez gościa z usług obiektu hotelowego znajduje się w tym obiekcie albo znajduje się poza nim, a została powierzona utrzymującemu zarobkowo obiekt lub osobie u niego zatrudnionej albo też została umieszczona w miejscu przez nich wskazanym lub na ten cel przeznaczonym.

Wyłączenie lub ograniczenie odpowiedzialności w tym zakresie przez umowę lub ogłoszenie nie ma skutku prawnego. Pojazdów mechanicznych i rzeczy w nich pozostawionych oraz żywych zwierząt nie uważa się za rzeczy wniesione. Utrzymujący zarobkowo hotel lub podobny zakład może za nie odpowiadać jako przechowawca, jeżeli została zawarta umowa przechowania.

Roszczenie o naprawienie szkody z powodu utraty lub uszkodzenia rzeczy wniesionych do hotelu lub podobnego zakładu wygasa, jeżeli poszkodowany po otrzymaniu wiadomości o szkodzie nie zawiadomił o niej niezwłocznie utrzymującego zakład. Przepisu tego nie stosuje się, gdy szkodę wyrządził utrzymujący zarobkowo hotel lub podobny zakład albo, gdy przyjął rzecz na przechowanie. Roszczenia o naprawienie szkody wynikłej z utraty lub uszkodzenia rzeczy wniesionych do hotelu przedawniają się z upływem sześciu miesięcy od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie, a w każdym razie z upływem roku od dnia, w którym poszkodowany przestał korzystać z usług obiektu hotelowego lub podobnego zakładu.

Zakres obowiązku naprawienia szkody przez utrzymującego zarobkowo hotel lub podobny zakład w wypadku utraty lub uszkodzenia rzeczy wniesionych ogranicza się, względem jednego gościa, do wysokości stokrotnej należności za pokój, liczonej za jedną dobę. Jednakże odpowiedzialność za każdą rzecz nie może przekraczać pięćdziesięciokrotnej wysokości tej należności. Ograniczenia zakresu obowiązku naprawienia szkody nie dotyczą wypadku, gdy utrzymujący zarobkowo hotel lub podobny zakład przyjął rzeczy na przechowanie albo odmówił ich przyjęcia na przechowanie, mimo że obowiązany był je przyjąć, jak również wypadku, gdy szkoda wynikła z winy umyślnej lub rażącego niedbalstwa jego lub osoby u niego zatrudnionej.

Utrzymujący zarobkowo hotel lub podobny zakład jest obowiązany przyjmując na przechowanie pieniądze, papiery wartościowe i cenne przedmioty, w szczególności kosztowności i przedmioty mające wartość naukową lub artystyczną. Może odmówić przyjęcia tych rzeczy tylko wówczas, jeżeli zagrażają one bezpieczeństwu albo, jeżeli w stosunku do wielkości lub standardu hotelu albo podobnego zakładu mają zbyt dużą wartość lub, gdy zajmują zbyt dużo miejsca. Roszczenia powstałe w zakresie działalności obiek-

tów hotelowych z tytułu należności za dostarczone pokoje, utrzymanie i usługi oraz z tytułu wydatków poniesionych na rzecz osób, które korzystają z usług takich przedsiębiorstw, przedawniają się z upływem lat dwóch.

Niezwykle ważnym czynnikiem determinującym rozwój agroturystyki jest wcześniejsze ustalenie, jacy nabywcy kupować będą ofertę wypoczynku na wsi w konkretnym regionie, gdzie są oni zlokalizowani, jakimi motywami kierują się przy wyborze miejsca wypoczynku i przy samym zakupie, itp.- a także stałe analizowanie poczynąń podmiotów konkurencyjnych, tj. badanie stworzonej przez nią oferty turystycznej, polityki cenowej, metod i polityki sprzedaży oraz działań promocyjnych. Można to uczynić poprzez kompleksowe **badania marketingowe oraz odpowiednia promocję.**

O efektywności stosowanych dotychczas działań promocyjnych w polskiej agroturystyce świadczą wypowiedzi turystów przebywających w okresie letnim w gospodarstwach wiejskich dotyczące podstawowych źródeł informacji o propozycjach wypoczynku w gospodarstwach wiejskich.⁵⁴ W grupie źródeł pierwszoplanowych największą część turystów (47,3%) wybrała "wiadomość od znajomych". Bardzo wysoki udział tej opcji (odnotowano również 13,86% wskazań wśród źródeł drugoplanowych) wskazywać może na niedostateczne wykorzystywanie przez wiejskich kwaterodawców i stowarzyszenia turystyki wiejskiej innych źródeł informacji o ofercie wypoczynku na wsi. Na drugim miejscu wśród źródeł pierwszoplanowych, z wyraźnym dystansem do głównego źródła, uplasowała się "prasa" - 17,26% wskazań, na trzecim zaś - "ulotki, foldery, katalogi" (12,95%).⁵⁵

Uwzględnianie w procesie tworzenia ofert wypoczynku na terenach wiejskich różnorodnych potrzeb nabywców zainteresowanych tą formą turystyki, a niekiedy wręcz kreowanie nowych potrzeb, nie może równocześnie powodować degradacji środowiska przyrodniczego, kulturowego i społecznego wsi a wręcz odwrotnie winno przyczyniać się do ich kultywowania i rozwoju. Dzięki temu turystyka nie obróci się po pewnym czasie przeciwko wiejskiej przestrzeni i zamieszkałym tam społecznościom a równocześnie zachowa swoją unikalność - powodującą wzrost zainteresowania nabywców-głównie mieszkańców dużych miast i konkurencyjność wobec turystyki masowej.

Propozycje obcowania z wysokiej jakości środowiskiem naturalnym, różnorodnej aktywności fizycznej czy też poznawania dziedzictwa kulturowego oraz warunków pracy i życia mieszkańców wsi wspierają bezpośrednio rozwój wiejskiej bazy noclegowej, bowiem:⁵⁶

- oferty atrakcyjnego spędzania wolnego czasu motywują turystów do wyboru danego regionu, a następnie obiektu na miejsce wypoczynku,
- atrakcyjne formy spędzania czasu wolnego zapewniają zaspokojenie potrzeb gości w zakresie doświadczenia, uczenia się czegoś nowego w trakcie urlopu,
- tworzą się nowe segmenty rynku - osoby, które przyjeżdżają ze względu na oferowane formy rekreacji,
- stworzone zaplecze rekreacyjne wpływa na wykorzystanie (obłożenie) obiektów noclegowych (goście przedłużają pobyt, stają się stałymi klientami, wydłuża się sezon turystyczny, wzrasta sprzedaż zarówno noclegów jak i posiłków).

Rozwój agroturystyki zależy bowiem również od stworzenia odpowiedniego systemu promocji. Jak dotychczas niedostateczne, często fragmentaryczne a także mało profesjonalne działania w dziedzinie promocji stanowią poważną barierę rozwoju agroturystyki. Marketingowy system promocji obejmuje następujące elementy:

- reklamę (prasową, radiową, zewnętrzną)

⁵⁴ Por. L. Strzembicki, Zachowania nabywców usług turystyki wiejskiej w Małopolsce (badania monitoringowe), Instytut Turystyki, Oddział w Krakowie, Kraków, 1998.

⁵⁵

⁵⁶ Op. cit. *Turystyka Wiejska - Rozwój wiejskiej bazy noclegowej. Podręcznik trenera, ...*

- wydawnictwa (ulotki, foldery, broszury, katalogi, plakaty)
- prezentacje (targi, wystawy, festyny, punkty informacji turystycznej)
- public relations (materiały do doniesień prasowych, audycji radiowych i telewizyjnych, pobyty promocyjne dla dziennikarzy, seminaria dla tour operatorów, konferencje prasowe, wypowiedzi znanych postaci, okresowe i systematyczne spotkania z przedstawicielami władz, samorządów, organizacji i instytucji)
- sprzedaż osobistą (właściwy kontakt sprzedawcy z nabywcą, odpowiednie kwalifikacje, osobowość),
- promocję dodatkową (obniżki cen, kupony, konkursy, karty stałych klientów, drobne upominki „od firmy”).

Podmiotem działań promocyjnych jest zawsze turysta - klient ze swoimi potrzebami, to jednakże określone działania promocyjne winny odnosić się nie tylko do nabywców indywidualnych. Mogą być one kierowane także do biur podróży, pośredniczących w sprzedaży produktów turystycznych zarówno dla turystów indywidualnych, jak i zbiorowych, różnego typu potencjalnych organizatorów imprez zbiorowych (np. zakładów pracy, instytucji, stowarzyszeń, itp.), a także do osób bądź instytucji kształtujących opinię publiczną (np. dziennikarzy prasy, radia, telewizji, redakcji gazet i czasopism, rozgłośni radiowych, stacji telewizyjnych).

Inicjowanie rozwoju agroturystyki zależy także w dużym stopniu od zorganizowania **profesjonalnego doradztwa** dla osób zainteresowanych taką działalnością - przede wszystkim ekonomicznego, prawnego, z zakresu obsługi klientów. Szczególnie ważna dla rolników są informacje o możliwości uzyskania kredytów na rozpoczęcie działalności. Warto wiedzieć, że istnieje w tym zakresie możliwość współpracy z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Do jej zadań należy m.in. wspieranie przedsięwzięć tworzących nowe miejsca pracy dla mieszkańców wsi; zadania te agencja realizuje m.in. przez dopłatę do oprocentowania kredytów bankowych, finansowanie lub udział w ich finansowaniu.

POZYCJE LITERATURY REKOMENDOWANE DO SAMODZIELNEGO STUDIOWANIA PRZEZ STUDENTÓW :

- 1) *Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku*. Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 2008.
- 2) Majewski J., *Kreowanie wizerunku turystyki wiejskiej*. [w:] *Promocja i kreowanie turystycznego wizerunku Polski*. Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2005.
- 3) Panasiuk A., (red.), *Marketing usług turystycznych*, WN PWN, Warszawa, 2005,
- 4) Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997r. o usługach turystycznych (Dz.U. 2004, Nr 223, poz. 2268).

6. EUFUNKCJE I DYSFUNKCJE AGROTURYSTYKI

Eufunkcje - agroturystyka a rozwój wsi.

Prowadzone w wielu krajach obserwacje aktywności gospodarczej rodzin rolniczych w zakresie turystyki wskazują, że jest ona głównie konsekwencją poszukiwania dodatkowych bądź alternatywnych dochodów w wielu dziedzinach stanowiących otoczenie rolnictwa, w wyniku spadku opłacalności produkcji rolniczej i pogorszenia się poziomu życia mieszkańców wsi. Szczególna potrzeba poprawy sytuacji gospodarstw rolnych występuje w Polsce, gdzie rozwijająca się nie bez problemów gospodarka rynkowa postawiła mieszkańców wsi w sytuacji znacznego ograniczenia możliwości zbytu płodów rolnych przy niskich i niestabilnych cenach a równocześnie rosnących kosztach produkcji, relatywnie dużego bezrobocia, ograniczenia szans awansu życiowego młodzieży wiejskiej oraz obniżenia stopy życiowej. W tej sytuacji odnowa polskiej wsi może dokonać się głównie poprzez zmiany w sferze pozarolniczej, stwarzające nowe miejsca pracy w wielu dziedzinach stanowiących otoczenie rolnictwa oraz wyzwajające aktywność mieszkańców

wsi w zakresie poszukiwania alternatywnych sposobów wykorzystania zasobów gospodarstw rolnych i naturalnych walorów wsi.

Oferowanie turystom podstawowych składników produktu turystycznego jakimi są zakwaterowanie i wyżywienie jest właśnie alternatywnym sposobem wykorzystania potencjału rodzinnego gospodarstwa rolnego i źródłem dodatkowych dochodów. Ponadto, zaspokajanie różnorodnych potrzeb turystów w zakresie rekreacji i ciekawego spędzania czasu wolnego rodzi dalsze możliwości zatrudnienia i dodatkowych dochodów. Usługi w zakresie przewodnictwa wycieczek pieszych, rowerowych czy konnych, organizowanie kuligów i wspólnej zabawy przy ognisku, prezentacja lokalnego folkloru, występy artystyczne, prowadzenie pokazów i nauczanie przyrządzania regionalnych potraw, tradycyjnych sposobów przetwórstwa żywności, lokalnego rzemiosła, to jedynie wybrane przykłady nieograniczonych wręcz możliwości aktywizacji mieszkańców wsi poprzez agroturystykę.

Poza możliwościami świadczenia przez mieszkańców wsi różnorodnych usług wzbogacających ofertę turystyczną, przebywanie turystów na terenach wiejskich zwiększa istotnie popyt na różnego typu dobra i usługi o charakterze nieturystycznym – stymulując przez to rozwój wiejskiej infrastruktury. Obiekty handlowe i gastronomiczne, komunikacja, usługi bankowe i pocztowe, apteki i ośrodki zdrowia, stacje benzynowe i obsługi samochodów służyć będą nie tylko turystom lecz także stałym mieszkańcom, przyczyniając się do poprawy ich obsługi i zapewniając równocześnie większą rentowność całej sieci usługowej. W konsekwencji, rozwój agroturystyki oznaczać będzie kolejne miejsca pracy i źródła zarobkowania, przez co wpłynie korzystnie na jakość życia na wsi.

Dzięki rozwojowi turystyki możliwe jest stopniowe restaurowanie zabudowań historycznych znajdujących się na obszarach wiejskich, a także nowe ich wykorzystanie, w sposób przynoszący dochody. Rozwój turystyki na terenach wiejskich stanowi również, wskutek wzrostu popytu, siłę napędową rozwoju produkcji roślinnej i zwierzęcej gospodarstw rolnych, a wysoka jakość i świeżość produktów nabywanych bezpośrednio w gospodarstwie pozwala uzyskiwać wyższe ceny.

Agroturystyka – będąc, jak już wspomniano, istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego terenów wiejskich pobudza również rozwój społeczny. Poznanie przez turystów, w wyniku ich bezpośrednich kontaktów z rodzinami rolniczymi, walorów gospodarstwa rolnego, stylu życia i pracy w rolnictwie, wartości kulturowych wsi, siły tradycji, zwyczajów i obyczajów, sprzyja większemu ich poszanowaniu – a równocześnie rodzi wśród samych mieszkańców wsi poczucie własnej wartości, wzbudza lokalny patriotyzm, zwiększa dbałość członków wioskowej społeczności o wygląd wsi, wzmaga zainteresowanie i troskę o lokalną architekturę, pamiątki kultury materialnej, tradycyjne rzemiosło, rękodzielnictwo, sztukę kulinarną, itp. Obecność turystów w obrębie gospodarstwa jak i na terenie wsi wzmaga działania na rzecz czystości i estetyki, podnosząc w perspektywie jakość życia samych mieszkańców.

Bezpośrednie kontakty z turystami, reprezentującymi zazwyczaj inne środowiska społeczne, odrębną kulturę, posiadającymi własne zwyczaje i odmienne systemy wartości, wzbogacają równocześnie osobowość mieszkańców wsi. Nie czują się oni odcięci od świata, gdyż świat przyjeżdża do nich. Odbywające się zatem z powodu agroturystyki, wzajemne przenikanie kultur niesie doświadczenia dla obu uczestniczących w niej stron.⁵⁷

Ujmując nieco inaczej, korzyści płynące z rozwoju są różnorakie: od tworzenia nowych miejsc pracy i zwiększenie dochodów rolników, przez wymuszenie poprawy infrastruktury na wsi (budowa wodociągów, kanalizacji, sieci telekomunikacyjnej) po poprawę stanu środowiska - od tego zależy bowiem liczba przyjeżdżających turystów.

Dysfunkcje.

⁵⁷ Por. L. Strzembicki, E. Kmita, Agroturystyka - formą przedsiębiorczości ludności rolniczej w Polsce, op. cit.

Wymieniając liczne korzyści jakie dla obszarów wiejskich i zamieszkałej tam ludności rodzić może rozwój turystyki, zwrócić należy również uwagę na możliwość powstawania wraz z jej rozwojem pewnych problemów. Agroturystyka, a także inne formy turystyki wiejskiej stanowią zagrożenie środowiska naturalnego, zwłaszcza w przypadku nadmiernej koncentracji ruchu turystycznego. Uprawianie różnych form aktywnej rekreacji, takich jak np. narciarstwo zjazdowe, jazda konna, wspinaczki, rajdy rowerowe i piesze, powodować mogą degradację wiejskiego krajobrazu, zanieczyszczenie, nadmierny hałas. Podobnie jak nadmierna ilość turystów szkodzić może środowisku przyrodniczemu, tak też ich pobyty na terenach wiejskich destabilizować mogą także lokalne środowisko społeczno-kulturowe oraz zakłócać wiejski rytm życia i pracy, rodzić konflikty między turystami a mieszkańcami wskutek przenoszenia na teren wsi miejskiego stylu życia i innego systemu wartości.

Wymienionym przykładom zagrożeń dla przyrodniczego i społecznego środowiska wsi można skutecznie zapobiegać, poprzez umiejętne zarządzanie turystyką i przestrzeganie zasad zrównoważonego jej rozwoju. Pomocna w tym zakresie może być przede wszystkim świadomość zarówno „agroturystów”, jak i prowadzących gospodarstwa agroturystyczne, że ta forma działalności nie może pozostawać w sprzeczności z ochroną środowiska, natomiast powinna ona dążyć do utrzymania warunków, które w pełni będą oddawały walory wiejskiego wypoczynku.

POZYCJE LITERATURY REKOMENDOWANE DO SAMODZIELNEGO STUDIOWANIA PRZEZ STUDENTÓW :

- 1) Derek M., *Funkcja turystyczna jako czynnik rozwoju lokalnego w Polsce*. WGiSR, Warszawa, 2008
- 2) Kowalczyk A., Derek M., *Zagospodarowanie turystyczne*. WN PWN, Warszawa, 2010
- 3) Szubert – Zarzeczny U., *Turystyka w rozwoju gospodarczym Polski*, „Edukacja”, Wrocław 2002